

A GLOBALIZÁCIÓS NYITÁS ÉS A MIGRÁCIÓS SZINTEK EMELKEDÉSE*

Lépések egy globális történeti magyarázat felé

Melegh Attila és Csányi Zoltán

ÖSSZEFOGLALÓ

Fő kérdésfelvetésünk a globalizációs nyitásnak és a kapcsolódó társadalmi változásoknak a vándorlásra, illetve a vándorlási szintek és minták alakulását érintő hatásaira vonatkozik. Egy 77 országból álló globális mintán úgy végeztünk log-lineáris regressziókat, hogy ezekből az 1990 és 1995 közötti időszak gazdasági-társadalmi változásainak, a nemzetközi migráció 1995–2000, 1995–2005 és 1995–2010 közötti alakulására gyakorolt hatásainak tekintetében vonhassunk le következtetéseket. Három elméleti megközelítést teszteltünk, mint a kumulatív okság, a modernizációs és a világrendszer-elmélet. Az egyes paradigmákhoz kötődő modellek mellett egy teljes, minden felhasznált jellemzőt tartalmazó, sokváltozós modellben is vizsgáltuk a folyamatokat. Kutatásunkat az időbeliséggel, a történetiséggel kapcsolatos kettős megközelítésünk teszi különlegessé. Egyrészt nem pusztán az egyes tényezők „azonnali” (keresztmetszeti) migrációs hatásaira voltunk kíváncsiak, hanem – korábbi irodalom alapján feltételezve, hogy e hatások időben eltolódva jelentkeznek – a vizsgálatunkat 5, 10, 15 éves időtávokon végeztük el. Másrészt – az eddigi kutatásoktól eltérően – az egyes változók adott időpontra vonatkozó abszolút értékei helyett azok különböző időintervallumokra vonatkozó növekményei kerültek kutatásunk középpontjába. Eredményeink szerint a kumulatív mechanizmusok (a migráció útfüggősége), a modernizációs folyamatok (a migrációs képesség növekedése) és a globalizációs nyitás egyes

* A szerzők köszönetüket szeretnék nyilvánítani Sik Endrének az értékes megjegyzéseiért és javaslataiért.

tényezőinek sokszor meglepő együttállása, konstellációja a meghatározó, miközben e tényezők hatása időben is változik, amely összefüggéseket egy több ponton módosítandó világregyszer-elmélet tud a legjobban integrálni.

Tárgyszavak: globalizáció, migráció, kumulatív okság, világregyszer-elmélet, modernizációs elmélet, külföldi tőkebefektetés

Melegh Attila, KSH Népeségtudományi Kutatóintézet
Kommunikáció és Szociológia Intézet, BCE
E-mail: melegh@demografia.hu

Csányi Zoltán, Központi Statisztikai Hivatal
E-mail: zoltan.csanyi@ksh.hu

BEVEZETÉS

A globalizáció folyamatában az egyik legfontosabb elem a piaci nyitás, a szabadpiaci átalakulást szolgáló gazdaságpolitika és a tőke szabad mozgásának a biztosítása (Czaika–de Haas, 2015; Harvey, 2005). E tekintetben az 1980-as évektől a 2010-es évekig tartó időszakot nevezhetjük a globalizációs nyitás időszakának, vagy történeti szempontból egy új globalizációs ciklusnak, amelynek az előrehaladtával a világ demográfiai folyamatai, különösen a migrációs folyamatok nagyon sajátos átalakulást mutattak, amit könnyedén összefüggésbe lehet hozni a globalizáció és a migráció körüli viták felerősödésével (Chase-Dunn et al., 1999, 2000). A globalizáció időszakában a migráció népességarányos szintje jelentősen megnőtt. Míg 1990-ben valamivel több mint 153 millió fő, a világ össznépességének 2,87%-a élt a születési országán kívül, 2019-re ez a szám 271 millió fölé, 3,52%-ra nőtt¹. Globálisan nézve a vizsgált időszakban az elvándorló népesség körülbelül 78%-kal emelkedett, és magasabb ütemben nőtt, mint a világ össznépességének a száma, amely ugyanezen periódusban lényegében a másfélszeresére gyarapodott.

¹ Az UN DESA International Migrant Stock és World Population Prospects adatai alapján. A gyorsulást megkérdőjelezi Czaika és de Haas, de munkájukban e szerzők az 1960 és 2000 közötti arányszámokat vették figyelembe, míg a mi elemzésünk az 1990 utáni időszakra vonatkozik (Czaika–de Haas, 2015).

A globális elvándorlás arányának elmúlt évtizedeket jellemző gyorsuló ütemű növekedése olyan magyarázatot igényel, amely a globalizáció sajátosságain, illetve a földrajzi mobilitásra gyakorolt hatásain kívül figyelembe veszi a folyamat időbeliségét is. Ennek a vizsgálatához kutatásunkban három, egymással gyakran versengő, vagy éppen egymást kiegészítő, makroszintű vándorlással szemléltető paradigmát és azok főbb tényezőit empirikus eszközökkel, a nemzetközi elvándorlási szintekre gyakorolt hatásuk szempontjából vizsgáltuk.²

A migrációs elméletek csoportosításának egyik alapvető szempontja, hogy azok a vándorlási folyamatok elindulásával, vagy éppen a migráció önmagát gerjesztő, kumulatív mechanizmusaival kapcsolatosak (Massey, 1999; Massey et al., 1998). Ez utóbbi összefüggések kiemelt fontosságúak a vizsgálatunk szempontjából, hiszen a nemzetközi vándorlás az időbeliségét tekintve a globális világgazdaság szerves részeként annak egyszerre az oka és a következménye is. Ezzel összhangban az utóbbi évtizedek migrációs folyamatainak megértése sem lehetséges a kumulatív hatások figyelembevétele nélkül. Jelentőségének megfelelően a kumulatív okság képezi a kutatásunk egyik kiindulópontját.

A második, általunk kiemelt vándorlással szemléltető megközelítés szerint az elvándorlás szintje az adott ország gazdasági-társadalmi modernizációs átalakulásával, a modernizáció szintjével hozható összefüggésbe. A tranzíciós elméletek a modernizáció általános folyamatának részeként írják le a vándorlási folyamatok átalakulását és az el- és bevándorlási szintek változását (Zelinsky, 1971; de Haas, 2010a, 2010b). Ezen elméletek empirikus vizsgálatát nehezíti, hogy az átalakulási folyamat, a „modernség” mibenléte és mérhetősége körül nincs konszenzus.

A harmadik, a világszisztéma-elméletekből ismert szempontrendszer tényezői az egyes országok piaci nyitásával, a globális és hierarchikus piaci gazdasági rendszerbe való belépésével, illetve ez utóbbiban betöltött strukturális helyével függnek össze (Massey, 1999; Sassen, 1988, 2006; Czaika-de Haas, 2015). Ezek vizsgálata során elsősorban a külföldi működőtőke beáramlás és a világkereskedelemben való részvétel mértékéből, a szabadpiac térnyeréséből, illetve ezen tényezőknek a kibocsátó országokra gyakorolt gazdasági-társadalmi hatásaiból indultunk ki.

Miközben a fő kérdéskérdésfelvetésünk az egyes paradigmákhoz köthető tényezők vándorlásra, illetve a vándorlási szintek és minták változására gyakorolt hatásaira vonatkozik, a jelenség komplexitásának és időbeliségének következtében a

² Az általunk is felhasznált tényezők és szempontok jó összefoglalását adja globalizációs hipotézisként Czaika és de Haas (2015, pp 284-86).

fent említett elméletek számos tényező tekintetében fedik egymást. Egyéb támpontok hiányában úgy tűnik, hogy nehéz például annak az eldöntése, hogy a relatív jövedelmi szintek változását a migrációs folyamatokkal kapcsolatos hatásmechanizmusai tekintetében a modernizációhoz, vagy éppen a világrendszer adott strukturális összefüggéseihez köthető magyarázó tényezők közé soroljuk, hiszen mindkét elmélet megfogalmazhat hasonló feltevéseket. Ilyen például a közepes jövedelmi kategóriájú országok magasabb elvándorlási szintje. E probléma kiküszöbölésére – az egyes paradigmákhoz kötődő modellek mellett – egy teljes, minden felhasznált jellemzőt tartalmazó, sokváltozós modellben is vizsgáltuk a folyamatokat, és külön figyeltünk arra, hogy az egyes közös változók a különböző modellekben mennyire illeszkedtek az adott tényezőegyüttesbe, és javult-e a magyarázóerejük.

Kutatásunkat az időbeliséggel, a történetiséggel kapcsolatos kettős megközelítésünk is különlegessé teszi. Nem pusztán az egyes tényezők „azonnali” (keresztmetszeti) migrációs hatásaira voltunk kíváncsiak, hanem – korábbi irodalom alapján feltételezve, hogy e hatások időben eltolódva jelentkeznek – a vizsgálatunkat 5, 10 és 15 éves időtávokon végeztük el (Sanderson–Kentor, 2008). Az eddigi kutatásoktól eltérően az egyes változók adott időpontra vonatkozó abszolút értékei helyett ezek különböző időintervallumokra vonatkozó növekményei kerültek a kutatásunk középpontjába. Ily módon a globalizáció kontextusában a nemzetközi migráció dinamikusabb látteleéhez jutottunk, amely a vándorlás folyamatainak a változásait az azokat magyarázni hivatott tényezők korábbi, referencia-időszakon belüli változásaival hozza összefüggésbe.

Főként az ENSZ-adatbázisok adatainak felhasználásával, összesen 77 közepes és nagy (azaz másfél milliónál több lakossal rendelkező) országból álló, és a nagyobb régiókat lefedő mintákon úgy végeztünk log-lineáris regressziókat, hogy ezekből az 1990 és 1995 közötti időszak gazdasági-társadalmi változásainak, a nemzetközi migráció 1995–2000, 1995–2005 és 1995–2010 közötti alakulására gyakorolt hatásait illetően vonhassunk le következtetéseket. Eredményeink azt mutatják, hogy bár az egyes elméleti megközelítések mindegyike segíti a történeti változás megértését, mégis a globalizációs nyitásra koncentráló, a világrendszer-elmélethez köthető modell bír a legnagyobb magyarázóerővel, és ez a modell tudja a legjobban integrálni a más paradigmákkal közös tényezőket is. Tehát a kumulatív mechanizmusok (a migráció útfüggősége), a modernizációs folyamatok (a migrációs képesség növekedése) és a globalizációs nyitás egyes tényezőinek sokszor meglepő együttállása, konstellációja a meghatározó, amely összefüggéseket egy több ponton módosítandó világrendszer-elmélet tud a legjobban integrálni.

1. ELMÉLETI MEGKÖZELÍTÉSEK ÉS KAPCSOLÓDÁSAIK

1.1. KUMULATÍV OKSÁG

A migrációs szintek folytatólagos növekedésében az egyik legfontosabb tényező, hogy a migráció önmagát gerjesztő, kumulatív folyamat. Az elvándorlás már meglévő szintje kihat a további vándorlási folyamatok alakulására. A migráció hálózatos szerveződése – összhangban a társadalmitőke-elméletekkel – segíti az információ terjedését, a migrációs költségek csökkentését, a pszichoszociális problémák kezelését, és így újabb migrációs döntések megszületését. (Sik, 2011; Massey, 1999; Collier, 2013; Portes–Böröcz, 1989; Portes, 1995; Salmenhaara, 2009). A kumulatív okság egyben össze is épülhet a vilárendszer-elemzésből következő tényezőkkel, hiszen az ott kiemelt migrációtörténeti kapcsolatrendszer felfogható a tartós történeti egyenlőtlenségek, a korábbi időszakok koloniális és migrációs kapcsolatainak hálózatos leképződéseként (Portes–Böröcz, 1989). Továbbá még a modernizációs tényezőkkel sem inkompatibilis, hiszen ez a megközelítés is azt hangsúlyozza, hogy az átalakulás öngerjesztő és önfenntartó folyamatokból áll.

A nemzetközi migráció folyamatait egyfajta intézményesedés is kíséri, ami szintén szerepet játszik a tömeges migrációs folyamatok fennmaradásában. Ezen institucionalista megközelítések szerint a vándorlással párhuzamosan kialakulnak annak formális és informális intézményi keretei, amelyek az egyes államok migrációval kapcsolatos jogszabályi, intézményi háttere mellett magukban foglalják többek között a bevándorlók beilleszkedését segítő ügynökségek, civil szerveződések vagy éppen az embercsempész-hálózatok létrejöttét is, amelyet Xiang és Lindquits a migráció infrastruktúrájának fejlődéseként írt le (Massey et al., 1998; Xiang–Lindquits, 2014).

Antropológiai megközelítésben a kumulatív okság részét képezi az elvándorlás kultúrájának kialakulása is (Klute–Hahn, 2007; Hárs, 2018). E bonyolult összefüggés szerint egyes társadalmak a vándorlókkal interakcióban alakítják ki az el- és bevándorlással kapcsolatos kulturális normákat és hiedelmeket. Az elvándorlás elfogadottsága vagy elutasíthatósága, mint a korábbi történeti tapasztalatok kulturális kicsapódásai, illetve önmagában az a tény, hogy mennyire magasak a történetileg felhalmozódott migrációs szintek, komolyan kihathatnak a migráció további alakulására. Miközben e nehezen mérhető köztes hatások empirikus elemzése komoly akadályokba ütközik, az elvándorlás korábbi szintjeinek figyelembevételével mód nyílik a kumulatív okság – és az

ennek kapcsán felmerülő, nem számszerűsíthető tényezők – kontrollálására. Az alábbi elemzés éppen ezt teszi, és a migrációs szint 1995 utáni változásainak esetében magyarázó tényezőként veszi figyelembe az 1990 és 1995 közötti népességarányos elvándorlási szinteket.

1.2. A MODERNIZÁCIÓS TÉNYEZŐK ÉS A MIGRÁCIÓS KÉPESSÉG NÖVEKEDÉSE

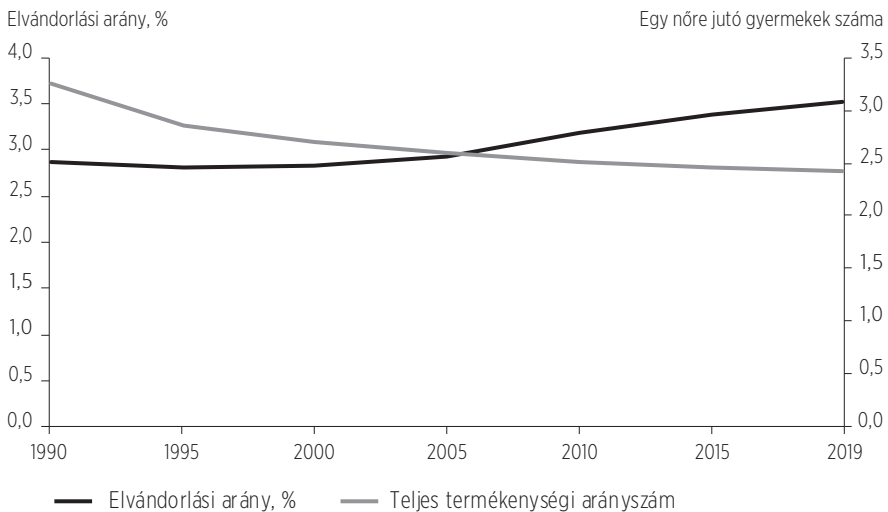
A hetvenes években megjelent modernizációs-migrációs átmenetelméletek szerint a modernizáció általános folyamatának a részeként kell értelmezni a vándorlási folyamatok változásait (Zelinsky, 1971; de Haas, 2010a). E széles körű társadalmi változások magukban foglalják a mobilitási szintek növekedését és a migrációs mintázatok transzformációját is (például a nemzetközi vándorlásnak a belföldi vándorlással, vagy éppen a cirkuláris mozgásoknak a hosszú távú, letelepedési célú migrációval szembeni térnyerését). Jelen kutatásunkban az elvándorlási szintek változására összpontosítunk, és így azon modernizációs tényezők beazonosításával próbálkozunk, amelyek igazolhatják, hogy az adott értelmezési keretben fejlettebbnek minősülő államokat általában magasabb mobilitás jellemez, azaz modernségük részévé válik a szabadabb mozgás. Fontos megjegyeznünk ugyanakkor, hogy ezen elméletek egy része inflexiós pontként, „migrációs púp”-ként írja le a fejlettség/modernizáció egy meghatározott szintjét, amely felett a további fejlődés már nem az elvándorlás növekedésével jár együtt, hanem a bevándorlás növekedését és a migrációs minták átalakulását eredményezi (Faini-Venturini, 2008; de Haas, 2010a; Fassmann et al., 2014). Globálisan nézve a világ össznépességének arányában megadott elvándorlási ráta növekedése egyszerre köthető az azonos időben egyre nagyobb kibocsátást produkáló modernizálódó országok és a modernizáció előrehaladottabb szintjén álló országok migrációs aktivitásához.

Az általános modernizációs átalakulás lehetséges indikátorai között meg kell említenünk például a városiasodást, a mezőgazdasági munka háttérbe szorulását, az individualizációt, a jövedelemszintek emelkedését, a termékenység csökkenését, az írni-olvasni tudás és iskolázottság növekedését, vagy éppen az ezeket átfogó, komplex fejlődési indexeket (lásd például Human Development Index). Jelen elemzésben ezek közül csupán néhányat fogunk szemügyre venni, mielőtt más történeti változásokkal együtt többváltozós elemzésben tesztelnénk, hogy az e folyamatokban bekövetkező változások miként gyakoroltak hatást a migrációs szintekre.

Termékenység

Zelinsky már a hetvenes évek elején felhívta a figyelmet arra, hogy – szemben a malthusiánus érveléssel – nem a magas termékenységből fakadó népességnomás, hanem kontraintuitív módon, éppen a termékenységcsökkenés teszi mobilabbá az emberiséget (Gosh, 1963; Zelinsky, 1971; de Haas, 2010a, 12, 27, 30). Hein de Haas a migrációs átmenetek tesztelésekor ezt a hipotézist hosszú, több évtizedes időtáv beépítésével, az emigrációs szintek esetében többváltozós elemzésben igazolta is. Bár megjegyzendő, hogy mindezt nem tartotta oksági szinten értelmezhetőnek, és a háttérben meghúzódó valódi társadalmi okokra hívta fel a figyelmet, illetve emlékeztetett a változók közötti túl erős kapcsolatra, a multikollinearitásra.

1. ábra: A teljes termékenységi arányszám és az elvándorlási arány a világon, 1990-2019

Forrás: saját ábra az ENSZ Gazdasági és Szociális Ügyek Főosztálya (UN DESA) népesedési adatbázisai alapján (<https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/database/index.asp>).

Az 1. ábra mutatja a globalizáció korában, a világ egészében a teljes termékenységi arány és az elvándorolt állomány népességen belüli arányának az alakulását. Feltételezhető, hogy a termékenység csökkenése a mögötte álló folyamatok – a rurális szektorok hosszú távú visszaszorulása, az iskolázottság, különösen a nők képzésének előrehaladása – révén a népesség mobilitását is megnövelte. Ehhez az átalakuláshoz a városba áramlás, a nők falusi hatalmi szerkezetek aló-

li felszabadulása is hozzájárulhatott (Demény–McNicoll, 2006; de Haas, 2010a; Wilson, 2001; Sen, 1999). Megjegyezzük, hogy a modernizációhoz kapcsolható fenti tényezőegyüttes nemcsak egy általános társadalmi átalakulás folyamatát mutatja, hanem fontos szerepe lehet a történeti-strukturális alapon érvelő világrendszer-elméletek szempontjából is, amelyek a kapitalista piacgazdaság és a piacosodás hasonló irányú társadalomalakító szerepét hangsúlyozzák.

Az egy főre jutó GDP

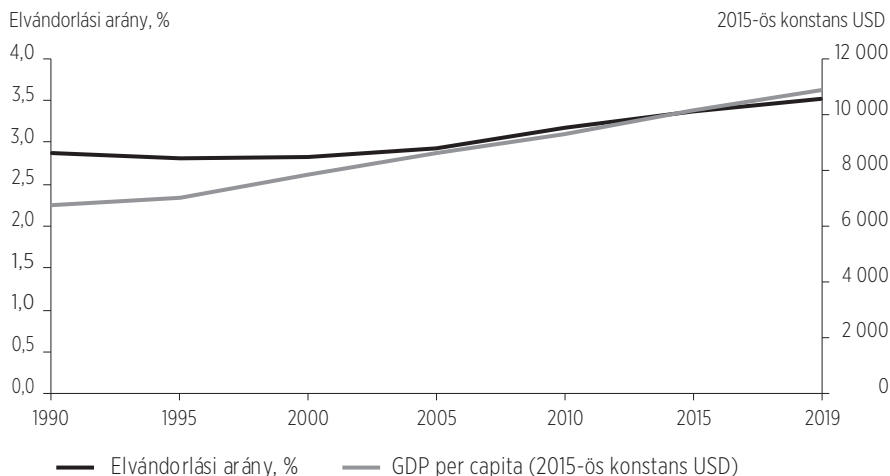
A világgazdaság növekedése messze meghaladja a népességnövekedés mértékét. A 2. ábrán megfigyelhetjük, hogyan viszonyult egymáshoz 1990 és 2019 között a világ egy főre jutó GDP-jének³ növekedése (2015-ös konstans USA dollárban kifejezve) és a globális migrációs ráta alakulása. Jól látható, hogy a 2000-es évektől a két változó igen hasonló dinamika szerint alakult. Feltételezhető, hogy a jövedelemszint abszolút értelemben vett növekedése is szerepet játszott a migrációs szintek emelkedésében, hiszen ez teszi lehetővé, hogy egyre több és több ember kifizethesse a földrajzi mobilitás költségeit, amennyiben ez utóbbiak nem növekednek a jövedelmeknél gyorsabban (Xiang–Lindquits, 2014).

A jövedelmi szintek abszolút változása mellett a modernizációs elméletek egy további tényezője a jövedelmek egymáshoz viszonyított, relatív alakulása és a jövedelmek esetleges konvergenciája.⁴ Miközben a globalizáció korában egyértelműen nőtt a nemzetközi vándorlás intenzitása, a relatív jövedelmek alakulásának vizsgálata és értelmezése szempontjából a következő foratókönyvek lehetségesek. Amennyiben az országok közötti jövedelmi egyenlőtlenségek csökkentek, azaz globálisan az egy főre jutó GDP-k konvergenciája figyelhető meg az adott időszakban, akkor egy általános modernizációs átalakulás jelenlétét feltételezve következtethetünk a modernizációs elméletek helytállóságára. Amennyiben a vándorlási szint emelkedése növekvő globális jövedelemegyenlőtlenségek mellett következett be, akkor inkább a strukturális, pl. a világrendszer-elméletek által adott magyarázatok alkalmazhatósága tűnik az elfogadhatóbbnak.

³ Habár, mint ahogy Skoglund és Csányi (2019) rámutattak, a háztartások egy főre jutó, rendelkezésre álló jövedelmének alakulása nem feltétlenül követi az egy főre jutó GDP változásait, jelen dolgozatban feltételezzük, hogy ez utóbbi alkalmas a tényleges gazdasági jövedelmek alakulásának az illusztrálására.

⁴ Meg kell jegyeznünk, hogy nyíltan vagy burkoltan szinte mindegyik migrációs elmélet a jövedelmi egyenlőtlenségek alakulásában látja a vándorlás egyik fő mozgatórugóját (de Haas, 2010a, 14). A szerepükkel kapcsolatos egyik leggyakoribb kritika, hogy nem annyira a tényük, mint inkább a velük kapcsolatos percepciók határozzák meg az egyéni vándorlási döntések kimenetelét. Az emberek általában tisztában vannak az egyes országok fejlettsége közötti különbségekkel (Thornton, 2012; Melegh et al., 2013, 2016). Ennek értelmében vizsgálatunk során eltekintettünk az egyéni percepciók vizsgálatától.

2. ábra: Az egy főre jutó GDP (2015-ös konstans USD) és az elvándorlási arány a világon, 1990-2019

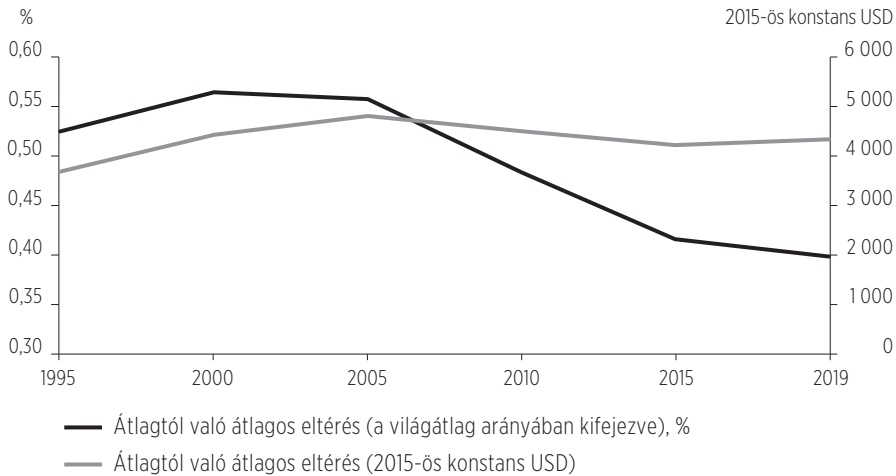
Forrás: saját ábra az ENSZ Gazdasági és Szociális Ügyek Főosztálya (UN DESA) népesedési adatbázisai (<https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/database/index.asp>) és az ENSZ Kereskedelmi és Fejlesztési Konferencia (UNCTAD) adatbázisa alapján (<https://unctadstat.unctad.org/EN/>).

Az egyes országok egy főre jutó GDP-jének világátlaghoz mért arányából következtethetünk azok egyenkénti relatív jövedelmi pozícióira is. Ezek vizsgálatánál az előző bekezdésben bemutatott globális szintű megfontolásokkal szemben a következő migrációelméleti összefüggésekkel kell számolnunk:

- amennyiben a megfigyelt országok relatív jövedelmi pozíciójának javulásával együtt lineárisan növekszik az elvándorlás, úgy a modernizációs elmélet általában igaz, hiszen a relatíve javuló migrációs képesség növekvő elvándorláshoz, globális munkaerőpiaci aktivitáshoz vezet.
- Ha a jövedelmi pozíció javulása nincs pozitív lineáris kapcsolatban az adott ország elvándorlási arányának változásával, hanem jövedelemkategóriánként eltérően alakul, és a közepes jövedelmi kategóriában nő leginkább az elvándorlási arány, akkor a migrációs púp elmélete tűnik igazolhatónak. Ki kell emelnünk azt is, hogy amennyiben az elvándorlás bizonyos jövedelemkategóriákhoz köthető, akkor az ilyen helyzetek leírására a strukturalista, vilárendszer-elméletek is alkalmazhatóak, hiszen mind a púp-, mind a vilárendszer-magyarázatból arra következtethetünk, hogy a legmagasabb elvándorlási arány a nem túl szegény és nem túl gazdag, közepes jövedelmű, azaz a félperifériás országokhoz köthető (Melegh, 2013a, 2013b; de Haas, 2010a, 2010b). Abban az esetben, amikor az elvándorlás növekedése romló relatív jövedelmi pozíció mellett következik be, vagy a

jövedelmi pozíció vesztesére nem következik be komolyabb elvándorlási hullám, akkor valószínűleg helyesebb alternatív elméletek interpretációs lehetőségeire támaszkodni.

3. ábra: A világ országainak egy főre jutó GDP-ben mutakozó egyenlőtlensége: az átlagtól való átlagos eltérés abszolút (2015-ös konstans USD) és relatív (%) mértéke

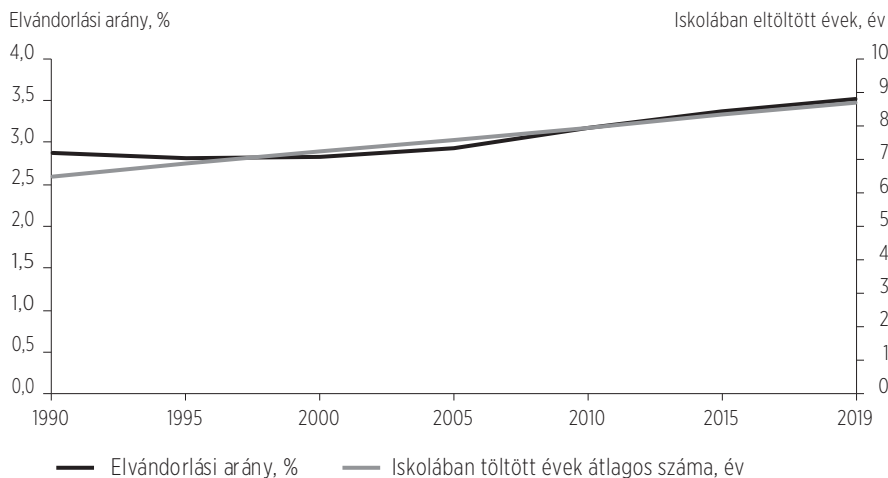
Forrás: saját ábra az ENSZ Kereskedelmi és Fejlesztési Konferencia (UNCTAD) adatbázisa alapján (<https://unctadstat.unctad.org/EN/>).

A 3. ábrán a világ országainak egy főre jutó GDP-jében mutakozó egyenlőtlenségek abszolút és relatív mértékét láthatjuk. A vizsgált időszak első szakaszában mind a relatív, mind az abszolút eltérések növekedtek. Ezt követően a relatív eltérések előbb kismértékben, majd 2005-től jelentősen csökkentek, miközben az átlagos abszolút eltérések egészen 2005-ig lassan növekedtek, azt követően pedig lassan csökkenni kezdtek. A népességhez viszonyított globális migrációs szintek is a 2005-öt követő években lódultak meg. Ebből kétféle következtetést vonhatunk le: az első szerint az egyenlőtlenségek relatív növekedése nem, míg annak csökkenése a migráció azonnali, népességarányos növekedését idézi elő. Ez pedig a modernizációs hipotéziseket látszik erősíteni: a globális gazdasági növekedés – amennyiben konvergenciával jár együtt – egy általános modernizációs folyamat révén megnövelheti az emberek mozgási képességét. A második lehetséges következtetés szerint, a strukturalista elméletek alapján a jövedelmi egyenlőtlenségek növekedése késleltetve fejt ki a hatását, és mintegy tízéves időbeli csúszással kell számolnunk.

Iskolai végzettség

A demográfiai viselkedés szempontjából a modernizációs összefüggések között kiemelt helyet foglal el a humán tőke, azaz az átlagos iskolai végzettség növekedése. A termékenységgel kapcsolatos érvelésünknel is hangsúlyoztuk e tényezőt, különösen a nők körében. A migrációval kapcsolatos közvetett hatása miatt már Zelinsky (1971) is felhívta a figyelmet arra, hogy az iskolázottság növeli a migrációhoz szükséges információk megszerzésének a képességét. Az iskolában töltött évek globális átlagát a nemzetközi vándorlás kontextusában ábrázoltuk a 4. ábrán. Jól megfigyelhető, hogy miközben a migrációs szintek növekedése megállt és stagnált az 1990-es években, addig az iskolázottsági szintek már jelentős emelkedésnek indultak. A két trend a 2000-es évektől mutat azonos dinamikát, felvetve e két globális folyamat asszociációjának a lehetőségét.

4. ábra: Az iskolában töltött évek átlagos száma és az elvándorlási arány a világon, 1990-2019

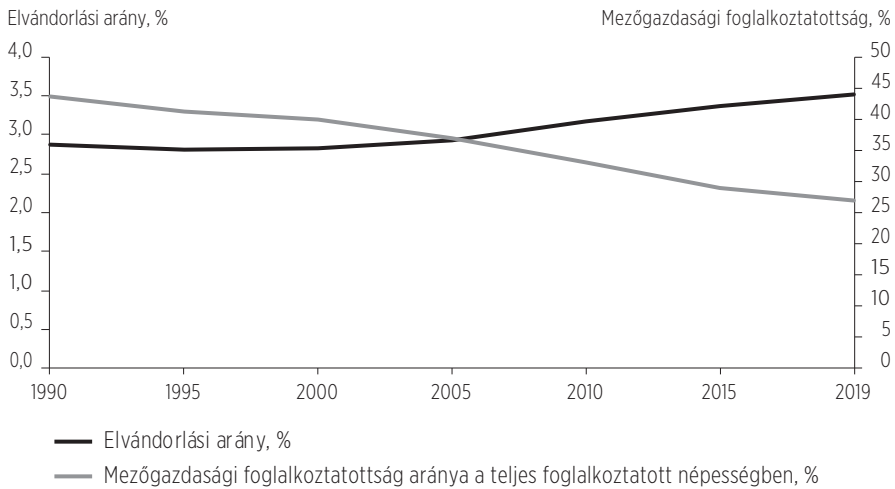
Forrás: saját ábra az ENSZ Gazdasági és Szociális Ügyek Főosztálya (UN DESA) népesedési adatbázisai (<https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/database/index.asp>) és a Wittgenstein Centre Human Capital Data Explorer alapján (<http://dataexplorer.wittgensteincentre.org>).

A mezőgazdasági foglalkoztatottság

A modernizációs elméletek egyik központi eleme a rurális rendszerek leépülése, a paraszti világ felbomlása, és a lakosság városokba áramlása, amely folyamatoknak óriási jelentőséget tulajdonítanak nemcsak a társadalmi és demográfiai visel-

kedés terén, hanem a mobilitási szintek emelkedésében is (Zelinsky, 1971; de Haas, 2010a). E tényező a világrendszer-elmélet esetében is kulcsfontosságú, hiszen a kapitalizmus megjelenése éppen az agrárfoglalkoztatottság átalakulásával és a bémunka elterjedésével szakítja ki az embereket a lokális társadalmi-gazdasági rendekből, és teszi őket mobilabbá. Globális szinten a két folyamat ollószerűen követi egymást, azaz az agrárfoglalkoztatottság csökkenését nagyon pontosan, inverz módon leképezi a migrációs szint növekedése (lásd 5. ábra).

5. ábra: A mezőgazdasági foglalkoztatottság és az elvándorlási arány a világon, 1990-2019

Forrás: saját ábra az ENSZ Gazdasági és Szociális Ügyek Főosztálya (UN DESA) népesedési adatbázisai (<https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/database/index.asp>) az ENSZ Kereskedelmi és Fejlesztési Konferencia (UNCTAD) adatbázisa alapján (<https://unctadstat.unctad.org/EN/>).

1.3. A GLOBALIZÁCIÓS NYITÁSSAL ÉS A VILÁGRENSZER-ELMÉLETTEL ÖSSZEFÜGGÉSBE HOZHATÓ TÉNYEZŐK

Szintén a hetvenes években jelentek meg a migráció történeti-strukturalista, a világrendszer-elméletre épülő magyarázatai, amelyek a világ strukturális egyensúlytalanságainak és a piaci folyamatok térnyerésének a vándorlási folyamatokra gyakorolt döntő hatását emelik ki. Ezek értelmében a migrációs szintek emelkedése – a globalizáció kontextusában – a piaccgazdasági nyitás és a hozzá kapcsolódó intézmények megjelenésének a következménye (Massey, 1999). Ez a piaci behatolás magában foglalja mind a kapitalista világrend térnyerését, mind az egyes országok-

nak a globális piacokra történő belépését és a tőke szabadabb mozgását. Ezeknek az egyes társadalmakon belül bekövetkező, igen összetett hatásai révén átalakul a vándorlási folyamat, illetve új vándorlási mintázatok jönnek létre. Fentebb – mintegy utalásul az egyes paradigmák közötti átfedésekre – a modernizációs tényezők tárgyalásánál több helyen is kitértünk arra, hogy a modernizációs tényezők egy része, elsősorban a jövedelmek és a mezőgazdasági foglalkoztatottság alakulása jól értelmezhető a világrendszer-elmélet keretein belül is. Emiatt a jelen alfejezetben csak olyan tényezőket sorolunk fel, amelyekről az eddigiekben nem esett szó.

A piaci nyitás és a tőke szabadabb mozgása

A politikai-demográfiai helyzet történeti változása és a migrációs szintek emelkedése összekapcsolható a globális gazdaság nyitási (globalizációs) ciklusának más elemeivel is. Amennyiben a GDP-összértékre rávetítjük a viszonylag jól számba vehető külföldi közvetlen tőkebefektetések értékét (FDI), akkor ez az arány ciklikusan változott 0,5 és 10% között (Chase-Dunn et al, 1999, 2000; Solimano-Watts, 2005). A legutóbbi emelkedési ciklus az 1970-es évektől indult meg. Ez az indikátor már csak azért is fontos lehet a számunkra, mert a migráció világrendszer-elmélete szerint a külföldi tőke nagyobb arányú megjelenése olyan folyamatokat indít el, amelyek összességében emelik az elvándorlás intenzitását.

A globalizáció és az új nemzetközi munkamegosztás következtében a gazdasági tényezők kapcsolódási rendje és a gazdasági integráció megváltozik a piacosodó térségben (Sassen, 1988,2006; Czaika-de Haas, 2015). A korábbi gazdasági és munkastruktúra összeomlik, a paraszti tömegek felbomlásával felerősödik a bérmunkássá válás folyamata, a hagyományos mezőgazdasági önfoglalkoztatás lecsökken (*lásd 5. ábra*). Az agrárszektor kommercializálódik, növekszik a vidékről városba áramlás, és az így előálló munkaerőpiaci feszültségek szétterjednek az adott országban. Jelentősen emelkedik a nők ipari foglalkoztatottsága a betelepülő tőke által is generált új iparosodás folyamatában. Ez, amennyiben növeli a munkanélküliséget a férfiak között, elvándorlást eredményezhet az utóbbiaknál, akik a rosszul jövedelmező agrármunka helyett a patriarchális viszonyoknak is jobban megfelelő elvándorlás mellett dönthetnek. Továbbá, a befektetések révén közvetlen szervezeti munkakapcsolatok jöhetnek létre a külföldi vállalatokkal, amelyek hozzájárulnak a kulturális, ideológiai kapcsolatok megerősödéséhez, illetve a fogyasztási szokások globális elterjedéséhez. Megjegyzendő, hogy a Kelet-Európában, Ázsiában és Közép-Amerikában létező ipari, nemkapitalista rendszerek is részben sajátos, ugyanakkor részben hasonló átalakuláson mehetek át a tőke szabad mozgásán alapuló piacczarda-

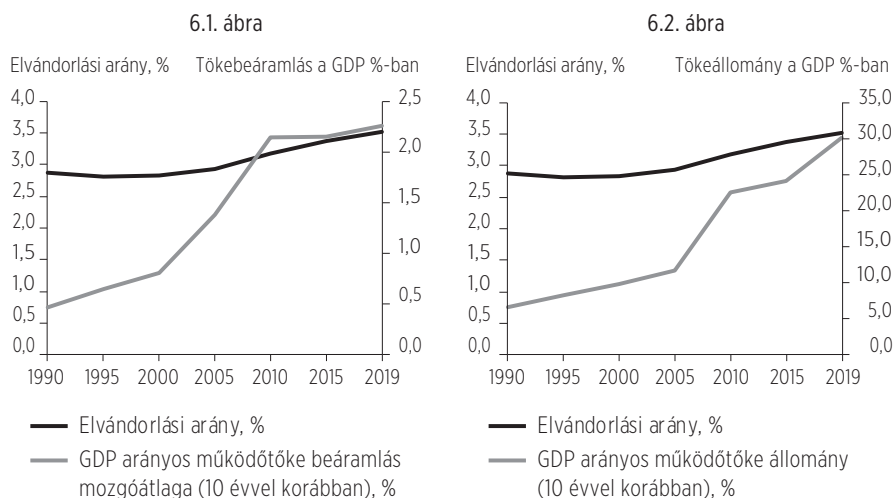
ságokra való áttéréssel, az ottani gazdasági és munkaviszonyok összeomlásával (Melegh, 2013b; Melegh–Sárosi, 2016). Globális szinten ez volt az adott időszak talán legnagyobb jelentőségű átalakulása.

Könnyen belátható, hogy a külföldi tőkebefektetések szintjének és súlyának emelkedése előtt olyan intézményi és gazdaságpolitikai változtatásokra van szükség, amelyek a tőke beáramlását lehetővé teszik. Ez pedig a nyitásnak megfelelő pénzügypolitikát, a nemzeti és a külföldi árak összekapcsolását, a nemzeti szubvenciók leépítését, a nemzeti versenytárscégek felvásárlását, és a tulajdonosi profit esetleges kivételét jelenti (Harvey, 2005, pp. 2–4). Az ilyen változás különösen éles fordulatot jelenthet az olyan országokban, ahol korábban ez a „védettség” nagyobb volt, vagy éppen nem rurális, hanem ipari, nemkapitalista gazdasági rendszer volt uralmon, mint például a szocialista blokkban. Tehát a külföldi tőkebefektetések megjelenése előtt is már van egy globalizációs, a gazdaságot alapjaiban átalakító előkészítő szakasz (Melegh, 2013b; Melegh–Sárosi, 2016). A migrációs szakirodalom kifejezésével „gyökervesztésről”, Polányi Károly szavaival „kiágyazásról” beszélhetünk (Block, 2001). A döntéshozók a piaci viszonyok érvényesítése miatt leépítik az adott csoportok stabilabb és nem piaci kapcsolatokon alapuló társadalmi védőhálóját. Ekkortól nőhet meg a migráció intenzitása, habár e hatás kibontakozása időbe telik. Azt is fontos látni, hogy amint a külföldi tőke, vagy az azt szolgáló gazdaságpolitika már részben „kiágyazta” a vonatkozó csoportokat, megingatta a korábbi helyi struktúrákat, akkor megindulhat a migráció, és e folyamata már követheti a saját autonóm kumulatív oksági folyamatait is a globális egyenlőtlenségi rendszerekben. Összefoglalva, ezen elmélet szerint a globalizáció következtében a tömeges migráció strukturális feltételei változnak meg, azaz a globális gazdasági nyitás közvetett módon, időbeli késleltetéssel fejti ki a hatását a migrációs folyamatokra.

Sanderson és Kentor (2008) többváltozós elemzéssel igazolta ezt az időbeli csúszást. Egy szűkebb mintán és egy korábbi időszakra vonatkozó elemzésükben kimutatták mind a külföldi működőtőke GDP-arányos felhalmozott szintjének, mind az évenkénti beáramlásának a fejlődő országok 10–15 évvel későbbi vándorlási egyenlegére gyakorolt hatását. Megjegyezzük, hogy a szerzőpáros szerint a beáramlás rövid távon pozitív irányba tolt le a korábban negatív vándorlási egyenlegeket, és csak a külföldi tőke állományi szintjeinek (tőkeállomány/GDP) növekedése mozdította a vándorlási egyenleget negatív irányban. Az általuk is elemzett összefüggéseket a 6. ábrán ábráztuk globálisan, 1990 és 2019 között. Jól látható, hogy az 1980-as évek közepétől a külföldi tőke beáramlásának a szerepe jelentősen megnőtt a világban, majd az 1990-es évek végén és a 2000-es évek második felének válságáig újabb és újabb nekilódulásnak lehettünk a tanúi.

Azt is láthatjuk, hogy némileg később a globális elvándorlási szint is emelkedik. Tehát felvethető egy késleltetett kapcsolat a tőkeáramlás és a migráció között, amit az alábbiakban majd igazolunk is.

6. ábra: Az elvándorlási arány és a külföldi működőtőke beáramlásának (6.1. ábra), illetve a felhalmozott szintjének (6.2. ábra) 10 évvel korábbi, GDP-arányos szintje a világon, 1990 (1980)–2019 (2010)

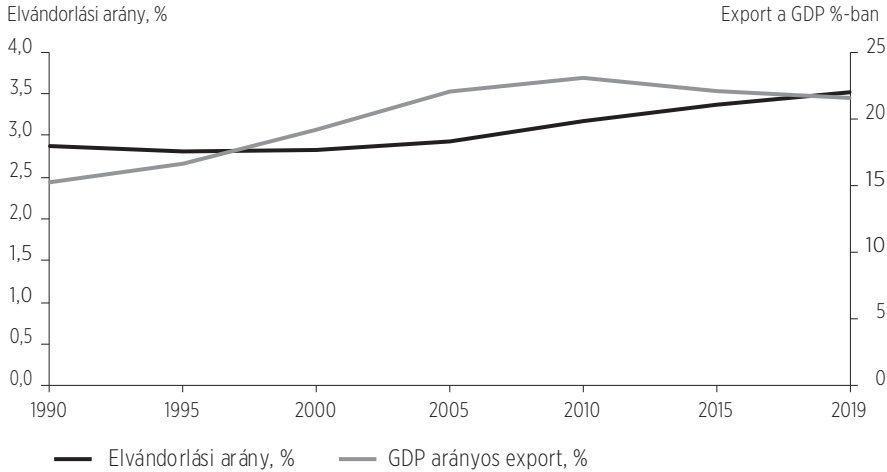

Forrás: saját ábra az ENSZ Gazdasági és Szociális Ügyek Főosztálya (UN DESA) népesedési adatbázisai (<https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/database/index.asp>) az ENSZ Kereskedelmi és Fejlesztési Konferencia (UNCTAD) adatbázisa alapján (<https://unctadstat.unctad.org/EN/>).

Export

A vilárendszer-elmélet a migráció emelkedését összeköti az exportorientált ágazatok növekedésével, amelyek főképp a mezőgazdaságban indítottak el jelentős munkaerőpiaci folyamatokat (Sassen, 1988,2006). Ezért Chase-Dunn et al. (1999, 2000) kereskedelmi globalizációs, azaz GDP-arányos importmutatójának mintájára az elemzést elvégeztük az export GDP-hez viszonyított arányára nézve is. Ez az összefüggés a gazdasági nyitottság, a kereskedelmi globalizáció révén közvetett formában, éppen a „kiagyazási” folyamatok révén érvényesülhet (Stalker, 2000). Sőt, mint azt a 7. ábrán láthatjuk, a vándorlási arány és az export rátája összességében – a vilárendszer-elmélet érvelésének ellentmondva – eltérő dinamikákat követett az elmúlt évtizedekben: az 1990-es években a vándorlás növekedése stagnált, miközben az export révén mért gazdasági nyitottság egyre nőtt. Ezzel szemben 2005-től a két folyamat dinamikája éppen ellenkezőképpen alakult.

7. ábra: A GDP-arányos export és az elvándorlási arány a világon

Forrás: saját ábra az ENSZ Gazdasági és Szociális Ügyek Főosztálya (UN DESA) népesedési adatbázisai (<https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/database/index.asp>) és az ENSZ Kereskedelmi és Fejlesztési Konferencia (UNCTAD) adatbázisa alapján (<https://unctadstat.unctad.org/EN/>).

2. TÖBBVÁLTOZÓS TÖRTÉNETI MODELLEK KIDOLGOZÁSA

Az elemzés legfontosabb kérdésfelvetése a globális elvándorlási arány növekedésének komplex történeti magyarázata: a globalizáció kezdeti időszakának mely gazdasági-társadalmi változásai fejtettek ki szisztematikus hatást a későbbi időszakokban a teljes elvándorolt állomány változására az adott országok össznépességének arányában kifejezve. Bár az elemzés során Sanderson és Kentor (2008) elemzése több szempontból is irányadó volt, kutatásunk nagyban eltért ettől. Míg a fent említett szerzőpáros az 1985 és 2000 közötti időszakot vizsgálta, mi az 1990 és 2010 között eltelt évtizedekre összpontosítottunk. Ennél fontosabb azonban, hogy a vizsgálatunk során nem az egyes magyarázó tényezők abszolút értékei, hanem a globalizációs nyitás periódusa (1990–1995) alatt történő változásai által indukált, az elvándorlási arányban később bekövetkezett változásokat elemeztük három időtávon: 1995 és 2000, 1995 és 2005, illetve 1995 és 2010 között. További fontos különbség, hogy a kutatásunk során nem a vándorlási egyenleg változására kerestünk magyarázatot, hanem az elvándorolt (születés szerinti) migránsállománynak az adott össznépességhez viszonyított arányában bekövetkező változásaira.

Kiindulópontunk szerint tehát a globális elvándorlási szintek emelkedése a kilencvenes évek második felében és azt követően, a kumulatív és modernizációs folyamatok mellett a világrendszer-elméletből ismert összefüggések valamilyen együttesének tudható be. Várakozásaink szerint e tényezők hatásai időben eltolódva jelentkeznek, ugyanakkor az idő előrehaladtával fokozatosan gyengülnek. A magyarázóváltozók körét a fent már bemutatott három, részben egymással vitatkozó, részben egymást kiegészítő paradigma alapján választottuk ki, hogy megfigyelhessük ezek magyarázóerejét, illetve hogy megvizsgáljuk, milyen öszszevont modellel tárhatjuk fel a történeti összefüggéseket. Az egyes tényezők közötti átfedés problémáját úgy is próbáltuk megoldani, hogy melyik elméleti megközelítés az, amely a legteljesebben tudja értelmezni, magához kapcsolni a „közös” tényezőket. Az elemzés során sok változóval kísérleteztünk, ezek egy részét – pl. munkanélküliség, polgárháborús konfliktusok jelenléte, foglalkoztatottsági arány stb. – a végső modellezésnél elvetettük.⁵

Az egyes modellekben használt változókkal kapcsolatos tudnivalókat az alábbiakban foglaltuk össze:

a) *Magyarázott változók:*

Az egyes országok népességének arányában kifejezett elvándorlási ráta változásai 1995 és 2000, 1995 és 2005, illetve 1995 és 2010 között. A változó számításához felhasznált adatok forrása az ENSZ Gazdasági és Szociális Ügyek Főosztálya (UN DESA) által közölt vándorlási, illetve népesedési adatok.⁶

b) *Magyarázóváltozók:*

1) Az egyes országok népességének arányában kifejezett elvándorlási ráta változása a referencia-időszakban, 1990 és 1995 között: e magyarázóváltozó használatának kettős a célja. Egyrészt proxyváltozóként használjuk a kumulatív okság vizsgálatához, másrészt a kihagyott/nem megfigyelt változók okozta torzítások legalább részleges kezelését hivatott szolgálni. A kumulatív okságra vonatkozó hipotézisünk szerint ez a változó pozitív hatást fejt ki a későbbi elvándorlási növekményre nézve mindhárom vizsgált időtávon. A számításához felhasznált adatok forrása az ENSZ Gazdasági és Szociális Ügyek Főosztálya (UN DESA) által közölt vándorlási, illetve népesedési adatok.⁷

⁵ Legtöbbjük esetében nem találtunk szisztematikus összefüggéseket, és/vagy magas multikollinearitást tapasztaltunk.

⁶ <https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/database/index.asp>.

⁷ Lásd 6-os lábjegyzet.

- 2) Az egy főre jutó GDP (2015-ös konstans USA dollár) világátlaghoz viszonyított arányának változása 1990 és 1995 között: a modernizációs elméletből következő hipotézisünk szerint a relatív jövedelem növekedése javítja az elvándorlási képességet, azaz pozitív hatással van a magyarázott változóra mindhárom időtávon. E hatás azonban különböző mértékben érvényesülhet a fejlettség eltérő szintjein. A számításhoz felhasznált adatok forrása az ENSZ Kereskedelmi és Fejlesztési Konferenciája (UNCTAD) által közölt adatok.⁸
- 3) Az iskolában eltöltött évek átlagos számának változása 1990 és 1995 között: a modernizációs elméletekkel összhangban, az iskolázottság és a humán tőke növekedése pozitívan hat az elvándorlásra mindhárom időtávon, azonban e hatás különböző mértékben érvényesül a fejlettség eltérő szintjein. Az adatok forrása a Wittgenstein Centre adatbázisa.⁹
- 4) A GDP arányában kifejezett külföldi működőtőke beáramlásának (*flow*) változása 1990 és 1995 között: a világrendszer-elmélet szempontrendszer szerint a tőke beáramlása kiváltja a gazdasági struktúraváltást, a helyi gazdasági szerkezet átalakulását és a helyi népesség növekvő bekapcsolódását a migrációs folyamatokba. E változó esetében részben a hiányzó adatok kezelése, részben az egyes értékek extrém fluktuációjának kiküszöbölése érdekében kilencéves, mozgó-átlagokat számítottunk az ENSZ Kereskedelmi és Fejlesztési Konferenciája (UNCTAD) által közölt adatok felhasználásával.¹⁰
- 5) A GDP arányában kifejezett külföldi tőke összállományának (*stock*) változása 1990 és 1995 között: hasonlóan az előbbihez, várakozásaink szerint, a külföldi tőke állományának felhalmozódása hozzájárul a helyi gazdasági szerkezet átalakulásához, így közvetve a népesség elvándorlásához is. A számításhoz felhasznált adatok forrása az ENSZ Kereskedelmi és Fejlesztési Konferenciája (UNCTAD) adatbázisa.¹¹
- 6) A mezőgazdasági foglalkoztatottak összes foglalkoztatotton belüli arányának változása 1990 és 1995 között: a modernizációs és a világrendszer-elméletből is ismert összefüggés szerint a munkaerőpiac

⁸ <https://unctadstat.unctad.org/EN/> Olyan, az elemzésünk szempontjából kiemelten fontos országok esetében, amelyeknél az országhatárok megváltozása vagy a korábbi államalakulatok felbomlása miatt jellemzően 1990-re nem állt rendelkezésre adat, az időben legközelebbi, rendelkezésre álló információk alapján, arányosítással pótoltuk a hiányzó értékeket.

⁹ <http://dataexplorer.wittgensteincentre.org>.

¹⁰ <https://unctadstat.unctad.org/EN/>.

¹¹ <https://unctadstat.unctad.org/EN/>. A hiányzó értékeket az időben legközelebbi, rendelkezésre álló adatokkal vagy arányosítással pótoltuk

struktúráváltása és a paraszti népesség csökkenése feltételezhetően növeli a mobilitási szinteket. Az adatok az ENSZ Kereskedelmi és Fejlesztési Konferenciája (UNCTAD) adatbázisából származnak¹².

- 7) A GDP arányában kifejezett export változása 1990 és 1995 között: az export relatív súlya a globalizációs nyitás mértékét jelzi, várakozásaink szerint az export növekedése hozzájárul elvándorlás fokozódásához. Az adatok az ENSZ Kereskedelmi és Fejlesztési Konferenciája (UNCTAD) adatbázisából származnak.¹³

c) *Egyéb magyarázóváltozók:*

- 1) A gazdasági fejlettség szintje, azaz az egyes országok világrendszerben elfoglalt helye: mivel a modernizációs és a világrendszer-elmélet szerint az egyes tényezők hatása a fejlettség szintjétől függően alakulhat, ennek kezelésére két dummy változót alkottunk az egy főre jutó GDP (2015-ös konstans USA dollár) világátlaghoz mért arányának alapján. Ezek egyike a periféria (amennyiben az adott ország egy főre jutó GDP-je 1990-ben nem érte el a világátlag 50%-át), a másik pedig a félperiféria országait jelölte (amelyekben az egy főre jutó GDP 1990-ben a világátlag 50 és 150%-a közé esett).¹⁴ Referenciakategóriaként a magországok szerepeltek (amelyekben az egy főre jutó GDP 1990-ben meghaladta a világátlag 150%-át). Mind a migrációspúp-, mind a világrendszer-elmélet szerint az elvándorlás a félperiféria országaira jellemző a leginkább. Várakozásaink szerint e kategóriában érvényesülnek majd a legjobban az egyes magyarázóváltozók. A számításhoz felhasznált adatok forrása az ENSZ Kereskedelmi és Fejlesztési Konferenciája (UNCTAD) által közölt adatok¹⁵.
- 2) A népességszám 1995-ös értéke: mivel a kibocsátó országok népességszáma befolyásolja mind a népességarányosan kifejezett magyarázott változókat, mind az egy főre számított magyarázó tényezőket, szükségesnek láttuk ennek a kontrollálását.

E változók természetes alapú logaritmusértékeinek felhasználásával, többváltozós, időbeli log-lineáris regressziók segítségével mindhárom időszávr, egyenként három modellt építettünk: az egymással részben átfedésbe kerülő

¹² <https://unctadstat.unctad.org/EN/>. Az adatbázisban nem elérhető, 1990-re vonatkozó adatokat a változó értékeinek számításánál az 1991-es értékekkel pótoltuk.

¹³ <https://unctadstat.unctad.org/EN/>. A hiányzó értékeket az időben legközelebbi, rendelkezésre álló adatokkal vagy arányosítással pótoltuk.

¹⁴ E felosztás részben megegyezik Böröcz skálájával, de mi a félperiféria határát nem a világátlag 200, hanem a 150%-ában határoztuk meg (Böröcz, 2009, 75–76).

¹⁵ <https://unctadstat.unctad.org/EN/>.

modernizációs és globalizációs nyitás (világrendszer-) modelleket, illetve egy összetett, minden változót tartalmazó „teljes” modellt. A kumulatív okságra vonatkozóan nem állítottunk önálló modellt, ehelyett az erre vonatkozó változónkat, az elvándorlási arány referencia-időszaki változását beépítettük a többi modellbe. Így a modernizációs és globalizációs nyitás modelljeink közös magyarázóváltozói a következők lettek: a) az elvándorlási arány változása 1990 és 1995 között; b) az egy főre jutó GDP világtátlaghoz mért arányának referencia-időszaki változása; c) az 1995-ös népességszám; d) a periféria és félperiféria dummy-k. A modernizációs modellben ezeken kívül az iskolában töltött évek átlagos számának, illetve a mezőgazdaságban foglalkoztatottak arányának referencia-időszaki változását, míg a globalizációs nyitás modelljében a GDP-arányos működőtőke beáramlásának, felhalmozott állományának, illetve az exportnak a változásait vizsgáltuk.

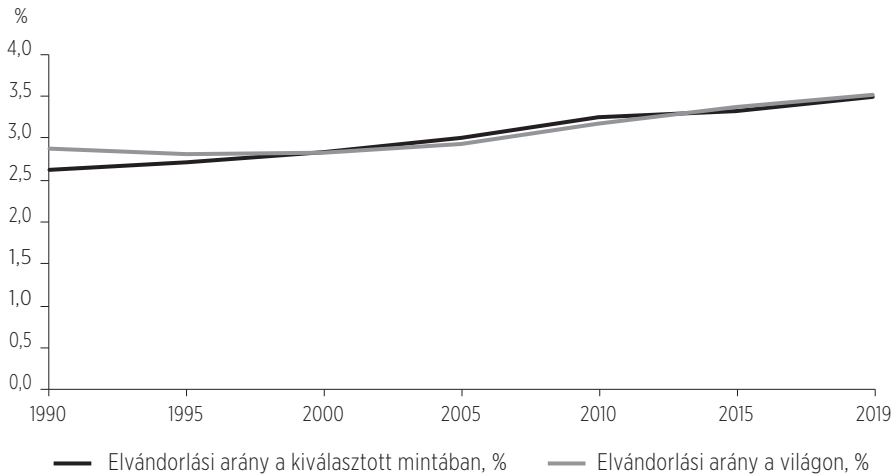
Elemzésünket egy 77 országból álló mintán végeztük el, amely sajátos demográfiai és gazdasági jellegzetességeik miatt *nem* tartalmazta:

- a másfél millió főnél kisebb népességgel rendelkező országokat (Khonje, 2015),
- a világ legszegényebb államait¹⁶, amelyek esetében a tömeges elvándorlás éppen a népesség szegénységénél fogva korlátozott, illetve a külföldi tőkebefektetések is korlátozottak (de Haas, 2010a; Solimano–Watts, 2005),
- illetve azon országokat, ahol a nagyon gyors népességnövekedés tulajdonképpen eltüntethette az elvándorolt állományok növekedését. Ez utóbbinál kihagytuk a mintából azokat az államokat, ahol az adott időszakban a népességnövekedés a megfigyelt ráta eloszlásának a legfelső 30%-ába került.

Az országok alapadatait függelékben közöljük. Fontos megjegyeznünk, hogy az ily módon képzett mintánkon belüli migrációs folyamatok a világban lezajlottakéhoz igen hasonlóan alakultak az elmúlt évtizedekben: a népesség-arányos elvándorlási adatok 1990-et leszámítva tulajdonképpen azonos szintet mutatnak (*lásd 8. ábra*). 1990-ben a mintánkat jellemző elvándorlási arány kicsit alacsonyabb, mint a világtátlag.

¹⁶ A mintából kivettük azokat az országokat, amelyek egy főre jutó GDP-je nem érte el 1990-ben a világtátlag 10%-át.

8. ábra: Elvándorlási arány a kiválasztott mintában és globálisan

Forrás: saját ábra az ENSZ Gazdasági és Szociális Ügyek Főosztálya (UN DESA) népesedési adatbázisai (<https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/database/index.asp>).

3. EREDMÉNYEK ÉS ÉRTELMEZÉSÜK

3.1. EREDMÉNYEK

Az elemzésbe bevont változók közül egy tényező mutat időszakokon és modelleken átnyúló hatást. Ez a változó a kiinduló időszaki, meg nem figyelt, a kumulatív oksággal összefüggésbe hozható népességarányos elvándorlási arányszám változása. Tehát a kiinduló időszak változásának a mértéke komoly és szignifikáns hatást gyakorolt a későbbi időszakok arányszintjeinek a változására. A legerősebb hatást a világrendszeres és az összevont modell esetében figyelhetjük meg. Minden esetben az összevonthoz képest a világrendszeres modell integrálja a legjobban ezt a változót, miközben közép- és hosszú távon a modernizációs modellen belül ez a változó elveszíti a szignifikanciáját, azaz egyre inkább véletlenszerűvé válik az összefüggés.

1. táblázat: A népességárányos elvándorlási rátát magyarázó log-lineáris regressziók együtthatói a vizsgált időszakokban a modernizációs, a vilárendszer- és az összevont modellek esetében*

	1995–2000		
	modernizációs, vilárendszer-, összevont modell		
Népességárányos elvándorlási ráta változása 1990 és 1995 között (ln)	0,21196 ^c (0,57832) [0,03521]	0,51028 ^c (0,89551) [0,02983]	0,50655 ^c (0,88897) [0,03151]
Egy főre jutó GDP világszínvonalhoz viszonyított arányának változása 1990 és 1995 között (ln)	0,06089 (0,15712) [0,04126]	0,06908 ^b (0,17911) [0,02629]	0,06917 ^b (0,17935) [0,02647]
Iskolában eltöltött évek átlagos számának változása 1990 és 1995 között (ln)	-0,41627 ^a (-0,18072) [0,22432]		-0,0606 (-0,02566) [0,15517]
A mezőgazdasági foglalkoztatottak összes foglalkoztatotton belüli arányának változása 1990 és 1995 között (ln)	0,03193 (0,0439) [0,07422]	0,00355 (0,00488) [0,04015]	0,00382 (0,00524) [0,04043]
GDP arányában kifejezett külföldi működőtőke beáramlásának változása 1990 és 1995 között (ln)		0,0217 ^c (0,17637) [0,00693]	0,0212 ^c (0,17226) [0,00709]
GDP arányában kifejezett külföldi tőke állományának változása 1990 és 1995 között (ln)		0,00051 (0,01498) [0,00196]	0,00036755 (0,01083) [0,002]
GDP arányában kifejezett exportváltozás 1990 és 1995 között (ln)		-0,00744 (-0,02788) [0,01634]	-0,00852 (-0,03192) [0,01668]
Népesség 1995-ben (ln)	0,00525 (0,06749) [0,00798]	0,00312 (0,03975) [0,00416]	0,00329 (0,04188) [0,00421]
Periféria		0,00288 (0,01307) [0,01419]	0,00727 (0,03294) [0,01817]
Félperiféria		0,00321 (0,01469) [0,01341]	0,00518 (0,02369) [0,01441]
Konstans	-0,00065 [0,13363]	-0,0361 [0,07072]	-0,03564 [0,07121]
Korrigált R ²	0,3126	0,8236	0,8213

* Zárójelben a standardizált béta értékeket, szögletes zárójelben pedig a standard hibákat tüntettük fel.

^a p < 0.1.^b p < 0.05.^c p < 0.01.

1. táblázat: A népességarányos elvándorlási rátát magyarázó log-lineáris regressziók együtthatói a vizsgált időszakokban a modernizációs, a világrendszer- és az összevont modellek esetében* (folytatás)

	1995–2005		
	modernizációs, világrendszer-, összevont modell		
Népességarányos elvándorlási ráta változása 1990 és 1995 között (ln)	-0,13616 (-0,13211) [0,11699]	0,72743 ^c (0,57475) [0,11503]	0,71347 ^c (0,56371) [0,12151]
Egy főre jutó GDP világtáglához viszonyított arányának változása 1990 és 1995 között (ln)	0,21341 (0,19583) [0,13711]	0,27943 ^c (0,32621) [0,10138]	0,27978 ^c (0,32661) [0,10207]
Iskolában eltöltött évek átlagos számának változása 1990 és 1995 között (ln)	-1,09099 (-0,16843) [0,74537]		-0,22705 (-0,04329) [0,5984]
A mezőgazdasági foglalkoztatottak összes foglalkoztatotton belüli arányának változása 1990 és 1995 között (ln)	0,4436 ^a (0,21688) [0,24663]	0,32772 ^b (0,20241) [0,15483]	0,32873 ^b (0,20303) [0,1559]
GDP arányában kifejezett külföldi működőtőke beáramlásának változása 1990 és 1995 között (ln)		0,05285 ^a (0,19337) [0,02671]	0,05095 ^a (0,18644) [0,02735]
GDP arányában kifejezett külföldi tőke összállományának változása 1990 és 1995 között (ln)		0,00686 (0,09097) [0,00755]	0,00633 (0,08397) [0,00772]
GDP arányában kifejezett exportváltozás 1990 és 1995 között (ln)		-0,02303 (-0,03887) [0,06301]	-0,02707 (-0,04568) [0,06432]
Népesség 1995-ben (ln)	0,00808 (0,03692) [0,02651]	0,00249 (0,01428) [0,01606]	0,00312 (0,01788) [0,01625]
Periféria		0,07667 (0,15648) [0,05473]	0,0931 (0,19) [0,07007]
Félperiféria		0,10561 ^b (0,21755) [0,05172]	0,11298 ^b (0,23273) [0,05557]
Konstans	0,15129 [0,44404]	-0,00335 [0,27272]	-0,00164 [0,2746]
Korrigált R ²	0,0403	0,4685	0,4613

* Zárójelben a standardizált béta értékeket, szögletes zárójelben pedig a standard hibákat tüntettük fel.

^a p < 0.1.

^b p < 0.05.

^c p < 0.01.

1. táblázat: A népeségarányos elvándorlási rátát magyarázó log-lineáris regressziók együttthatói a vizsgált időszakokban a modernizációs, a vilárendszer- és az összevont modellek esetében* (folytatás)

	1995–2010		
	modernizációs, vilárendszer-, összevont modell		
Népeségarányos elvándorlási ráta változása 1990 és 1995 között (ln)	-0,17902 (-0,1308) [0,15469]	0,81845 ^c (0,4679) [0,16617]	0,79511 ^c (0,45456) [0,17547]
Egy főre jutó GDP világszínvonalhoz viszonyított arányának változása 1990 és 1995 között (ln)	0,34518 ^a (0,23852) [0,18129]	0,42308 ^c (0,35737) [0,14645]	0,42366 ^c (0,35786) [0,14738]
Iskolában eltöltött évek átlagos számának változása 1990 és 1995 között (ln)	-1,12121 (-0,13034) [0,98556]		-0,3796 (-0,05237) [0,8641]
A mezőgazdasági foglalkoztatottak összes foglalkoztatotton belüli arányának változása 1990 és 1995 között (ln)	0,6545 ^b (0,24097) [0,3261]	0,43945 ^a (0,19639) [0,22367]	0,44113 ^a (0,19714) [0,22512]
GDP arányában kifejezett külföldi működőtőke beáramlásának változása 1990 és 1995 között (ln)		0,0669 ^a (0,1771) [0,03858]	0,06373 (0,16871) [0,03949]
GDP arányában kifejezett külföldi tőke összállományának változása 1990 és 1995 között (ln)		0,01285 (0,12331) [0,0109]	0,01197 (0,11484) [0,01115]
GDP arányában kifejezett exportváltozás 1990 és 1995 között (ln)		-0,09449 (-0,11538) [0,09102]	-0,10124 (-0,12362) [0,09288]
Népeség 1995-ben (ln)	0,00529 (0,01822) [0,03505]	0,0007 (0,00289) [0,0232]	0,00175 (0,00724) [0,02347]
Periféria		0,15984 ^b (0,23604) [0,07906]	0,1873 ^a (0,2766) [0,10118]
Félperiféria		0,17216 ^b (0,25662) [0,07471]	0,18448 ^b (0,27498) [0,08025]
Konstans	0,31078 [0,58712]	0,06716 [0,39397]	0,07002 [0,39653]
Korrigált R ²	0,0486	0,4193	0,4118

* Zárójelben a standardizált béta értékeket, szögletes zárójelben pedig a standard hibákat tüntettük fel.

^a p < 0.1.^b p < 0.05.^c p < 0.01.

Ezen eredmények azt mutatják, hogy az időben előre haladva a világrendszeres modellen belül a béta értékek alapján magasabb az „elért” változás mértéke (0,50-ról megnő 0,82-ra). A kumulatív okság (a történeti kapcsolatok ereje, a kivándorlási kultúra és a network hatás) a világrendszermodellen belül egyre inkább érvényesül, ami esetleg azzal is összefügg, hogy az időben előre haladva megnőtt a figyelembe nem vett tényezők hatása, amelyeket ez a változó magába foglal. Ha térségek szerint gondoljuk át ezt az összefüggést, akkor a modellünk azt mutatja, hogy a kumulatív hatás a kiindulási szint magassága miatt különösen nagy elvándorlási hullámot Kelet-Európában és Latin-Amerikában okozhatott, ahol az országok többségében már 1990-ben a világátlag felett volt az elvándorlási arány. Így a releváns tényezők már ezen a szinten fejthették ki a hatásukat.

A világátlaghoz viszonyított jövedelmi szint változása 1990 és 1995 között pozitív módon hatott a világrendszermodellen belül a későbbi időszakok migrációs szintjének változására rövid és hosszabb időtávokon egyaránt. Ez a kapcsolat a változások között pozitívan fennállt, és az eredmények alapján úgy tűnik, hogy a migrációs púp elmélete nem igazolható. Ami azért is érdekes, mert ezek szerint a gazdagabb államokban a relatív jövedelem javulása szintén további elvándorláshoz vezet, amit a leginkább úgy értelmezhetünk, hogy a jövedelemszintek javulása az adott világrendszeres összefüggéseken belül javította az elvándorlási képességet, illetve a relatív jövedelemszintek romlása 1990 és 1995 között (leginkább Kelet-Európában és Afrikában) visszafogta az elvándorlást. Ez az eredmény meglepő, és arra figyelmeztet minket, hogy az adott modelleken belül feltételezett kényszerhatások mellett a jövedelmi képességnek is javulnia kell ahhoz, hogy nagyobb elvándorlási hullám alakuljon ki. Külön említésre méltó, hogy a modernizációs elmélet keretein belül, ahol ez az összefüggés várható volt, a kapcsolat nem volt szignifikáns, leszámítva a 15 éves időtávot.

A modernizációs változások egyik fő indikátora az iskolában eltöltött évek átlagos száma, amely különböző szintekről elindulva és különböző mértékben, de az 1990-es évek elején a mintánk minden egyes országában javult. A várakozásokkal ellentétben ez a tényező mégsem mutat szisztematikus kapcsolatot, és az iskolázottság növekedése, ezáltal a humán tőke javulása nem vezet el a migrációs állomány népeségarányos növekedéséhez az adott modellben. Sőt, meglepő módon a kapcsolat negatív előjelű és rövid távon még szignifikáns is a modernizációs elméletet szimuláló modell keretein belül. Ez azt jelenti, hogy azokban az országokban, ahol minden más tényező kontrollja mellett nőtt az iskolázottsági szint, ott rövid távon csökkent az elvándorlás. Ez azt is jelentheti, hogy a migrációban leginkább érintett fiatalok jobban el tudtak helyezkedni a hazai munkaerőpiacon, köszönhetően a hosszabb iskolázatásnak.

Ugyancsak meglepő eredményeket kaptunk a mezőgazdasági foglalkoztatottság hatását illetően. A kapcsolat pozitív előjelű lett, azaz amennyiben nőtt az agrárfoglalkoztatottság szintje, akkor később nőtt az elvándorlási szint is. A hatás egyre erősebb lett, miközben a szignifikanciaszintek csökkentek. A hatás kimutatható volt mind a modernizációs, mind a világrendszeres értelmezési kereten belül. Ez az összefüggés azt jelenti, hogy a globalizációs nyitás esetében, minden más változó kontrollálása mellett akkor következett nagyobb mértékű elvándorlási hullám, ha az adott ország reagrárosodott, azaz más szektorokban nem találtak (vagy nem kerestek) munkát az ott élők. Ezt az összefüggést egy sokkhatás megjelenéseként értelmezhetjük, azaz a piaci nyitás esetében bekövetkező szerkezetváltozás hatásait, pl. a helyi ipar elvesztését az ott lakók a mezőgazdaságba való meneküléssel próbálták megoldani, ami idővel elvándorláshoz vezetett. Ez az eredmény újnak tekinthető, és mind a világrendszer-, mind a modernizációs elméletnek ellentmond, vagy azokat új megvilágításba helyezi az elvándorlás alakulása szempontjából. Valós összefüggésről beszélhetünk, ami a leginkább a volt szocialista félperiférián, illetve esetenként Latin-Amerikában következett be, ahol a globalizációs nyitás különösen sokszerű lehetett (többek között Moldova, Tádzsikisztán, Románia, Szerbia, Ukrajna, Guatemala).

A külföldi tőke beáramlása (net inflow) GDP-arányosan szignifikáns összefüggést mutat, és az eredmények, különösen rövid távon nagymértékben megfelelnek a világrendszeres várakozásoknak. A külföldi tőke növekvő beáramlása más hatások kizárásával gyengén, de szisztematikus módon növelte az elvándorlási szinteket. Így a Saskia Sassen által feltételezett makroszintű hatásmechanizmus újabb megerősítést nyert, és állíthatjuk, hogy a külföldi tőke szerepének a növekedése a globalizáció korában szignifikáns szerepet játszott a migrációs szintek későbbi emelkedésében. A hatás rövid távon a legerősebb, és ez a Sanderson és Kentor által megállapított időbeli csúszást némileg lerövidítette, hiszen a mi módszertanunk és a változóink esetében nemcsak tíz-, hanem már ötéves időtávban is érvényesült a világrendszeres összefüggés. Ez az összefüggés a világ minden térségében szerepet játszhatott, különösen Kelet-Európában és a volt Szovjetunió területén, illetve néhány délkelet-ázsiai szocialista államban (mint Vietnám, Kambodzsa és bizonyos mértékig Kína), ahol a külföldi tőke beáramlásának a súlya messze a világtálagot meghaladóan nőtt a kiinduló időszakban. Utóbbi tekintetében Afrika, Dél-Ázsia és Nyugat-Európa esetében voltak a legalacsonyabbak ezen értékek, pontosabban ezek a térségek álltak a legközelebb a világtálaghoz. E változó esetében is érvényesültek a szisztematikus társadalmi összefüggések, amelyek a félperiféria kategóriáival írhatóak le.

A külföldi tőke összállományának alakulása, szemben Sanderson és Kentor eredményeivel nem mutat összefüggést az elvándorlási szintek változásával. Tehát nem a külföldi tőkeállomány felhalmozódása és térnyerése, hanem a kezdeti időszakban lezajló beáramlása vezetett el a migrációs szintek növekedéséhez egy későbbi időszakban. Ugyanígy nem találtunk összefüggést az export részarányának változásával, ami igen fontos indikátora a globalizációs nyitásnak. Sőt, érdekes módon a nem szisztematikus kapcsolat negatív előjelű, azaz a kereskedelmi nyitás mintha az elvándorlást helyettesítené.

Az egyéb magyarázóváltozók közül a népességszám semmilyen kapcsolatot nem mutat, azaz önmagában nem idéz elő migrációsszint-változást. A periféria dummy változó (az egy főre jutó GDP a világátlag 10–49%-a) csak hosszabb távon mutat pozitív összefüggést az elvándorlási szintek változásával, míg a félperiféria (egy főre jutó GDP a világátlag 50–149%-a) már tízéves időtávban is pozitív kapcsolatban van az elvándorlás alakulásával. Feltehető, hogy a fenti összefüggések a félperiféria esetében a legerősebbek, ami megfelel a világrendszeres megközelítés elvárásainak és a fenti eredményeknek.

A magyarázóerő tekintetében a modelljeink közül a világrendszeres modell és az összevont modell a legerősebb (a korrigált R^2 az 1995–2000 közötti időszakra 0,8236 és 0,8213, az 1995 és 2005 közöttire pedig 0,4685 és 0,4613). A modernizációs modell ugyanakkor rosszabbul teljesít (ugyanezen értékek 0,3126 és 0,0403). Az összevont modell magyarázóereje nem javult az iskolázottság bevonásával. A különböző elméletek közös tényezői esetében is azt láthatjuk, hogy a világrendszeres keretben érvényesülnek a leginkább, és ez olyan rendszerszintű összefüggéseket sejtet, amelyek a globalizációs nyitást tematizáló világrendszeres elméletek erejét mutatja az 1990-es és a 2000-es évek során lezajlott folyamatok esetében.

3.2. DISZKUSSZIÓ

A modernizációs magyarázat gyengeségei

Elemzésünk alapján úgy tűnik, hogy a modernizációs tényezőkben bekövetkezett változások a kumulatív tényezővel és mezőgazdasági foglalkoztatottsággal együtt sem magyarázzák a migrációs szintek emelkedését. Sőt, több olyan kapcsolat, mint például az iskolai végzettség alakulása vagy az agrárfoglalkoztatottság nem a várt irányban fejtette ki a hatását. Ez arra int minket, hogy a kézenfekvőnek tűnő modernizációs összefüggéseket felülvizsgáljuk, és újból átgondoljuk.

A migrációs átmenet elméletei leginkább a relatív jövedelem és a migrációs képesség változása közötti összefüggésre koncentrálnak, amennyiben az elvándorlást próbálják magyarázni. Természetesen ezzel nem vetjük el teljes egészében a modernizációs elméleteket, hiszen azok a mobilitási szintek emelkedését, és a mobilitási minták megváltozását feltételezték, tehát az elvándorlás mellett figyelembe vették a bevándorlást, a migráció összetételét és a ritmusát is. Jelen elemzésünk ez utóbbi összefüggéseket nem tárgyalja, ezen elméleti perspektíva végleges elvetéséhez további vizsgálatok szükségesek.

Globalizációs nyitás és a világrendszeres modell újragondolása

Az 1990-es évek elején a gazdasági nyitás és a felpörgő külföldi tőkebefektetések szisztematikus elvándorlásisint-emelkedést eredményeztek rövid távon, de még 10–15 éves időbeli csúszással is. Ez a hatás csak abban az esetben érhető tetten, ha a migrációs szintek „útfüggőségét”, azaz a kiinduló elvándorlási arányok változását is figyelembe vesszük. Tehát az adott kumulatív hatások mellett a gazdasági jövedelmek relatív javulása, a mezőgazdasági foglalkoztatottság arányának növekedése, és a külföldi tőke GDP-hez mért növekvő beáramlása közösen emelik a népességarányos elvándorlási szinteket. Ezt azt jelenti, hogy bizonyos térségekben a kényszerelemek a hangsúlyosak. PI. Kelet-Európában, a volt Szovjetunióban, Afrikában és Latin-Amerika több országában a nyitást jövedelemcsökkenés követte. Más térségekben (Nyugat-Európa, Dél- és Délkelet-Ázsia) a globalizációs hatásmechanizmus nem csak kényszerelemeket tartalmaz – nem csupán lökés volt –, de a relatív gazdagodás is segítette a mobilitási szintek emelkedését. Ez egy új elem a világrendszer-elméleten alapuló gondolkodásban, ami arra hívja fel a figyelmet, hogy az elvándorlási hatás összefügg a migrációs képesség alakulásával is, amely egyszerre lehet a relatív jólét növekedése és/vagy a bevándorlást akadályozó intézkedések leépülése a célországokban. Ez utóbbi migrációs nyitás regionálisan és az országok közötti kapcsolatok szintjén is nagyon eltérő lehet, miközben tudjuk, hogy globálisan nem nőtt a nyitottság a bevándorláspolitikában (de Haas et al., 2016). Megjegyzendő azonban, hogy a külföldi tőkebeáramlás mobilizáló hatása akkor is megmarad, ha a modellből kivesszük a relatív gazdasági pozíció javulását, azaz a migrációs képességek ilyenén javulását. Másképpen megfogalmazva: itt egymást kiegészítő tényezőkről van szó.

Fontos azt is megjegyeznünk, hogy a külföldi tőke állományának a pozitív beáramlás következtében való referencia-időszaki felhalmozódása az adott

modellben nem mutatott szisztematikus hatást. Így igazából globalizációs hatásról és az annak következtében bekövetkező átalakulási sokkról beszélhetünk csak a később meginduló migrációs hullámok kapcsán, és a külföldi tőke állományának növekedése nem jár elvándorlási hatásokkal, önmagában nem szabályozza a migrációt.

Mint azt már jeleztük, a mezőgazdasági foglalkoztatottság igen érdekes, hiszen pozitív összefüggést mutat a migrációs szintekkel. Tehát a kumulatív hatásokkal együtt a globalizációs nyitás úgy emeli meg a migrációs szinteket, hogy abban a reagárosodás is szerepet játszik. Olyan országokban számíthatunk az elvándorlás szintjének jelentősebb emelkedésére (e tényező együtthatója igen magas), ahol a globalizációs nyitás közben a mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya megnőtt. Erre az összefüggésre kiváló példa Románia, Ukrajna és Moldávia, ahol a piaci nyitás következtében bedőlt a korábbi ipar egy jelentős része, és a felszabaduló munkaerő számára a mezőgazdaság volt az egyik menekülési lehetőség míg az elvándorlás volt a másik (Horváth-Kiss, 2015). Romániában az 1990-es évek elején tapasztalható visszaagrárosodás például azt jelentette, hogy a mezőgazdasági foglalkoztatottság szintje 30-ról 40%-ra emelkedett, miközben az elvándorlási arány növekedése több mint 100%-os volt (4,26-ról 9,85%-ra) 1995 és 2005 között. Hasonló folyamatokat figyelhettünk meg Tádzsikisztánban, Kambodzsában és Venezuelában is.

Mindez módosítja a világrendszeres modellt, mivel a visszaagrárosodás jár együtt a migráció emelkedésével, nem pedig a mezőgazdasági foglalkoztatottság folyamatos leépülése, mint azt korábban feltételezték. Tehát a befektetési nyitás és a helyi gazdaság átalakulása az 1990-es évek elején akkor növelte meg a migrációt, ha az adott népesség nem talált utat viszonylag gyorsan a szolgáltatói szektorba. Amennyiben ez utóbbi megtörtént, akkor a hatás jóval kisebbnek bizonyult. Jó példa erre Kína, ahol a mezőgazdasági foglalkoztatottság 1990 és 1995 között 60-ról 52%-ra esett vissza, miközben az elvándorlás 0,41-ről csak 0,55%-ra emelkedett 1995 és 2005 között, viszont az országon belüli belső vándorlás felerősödött.

Joggal vethető fel, hogy a globalizációs nyitást értelmező modell leginkább a hierarchikus világgazdaság bizonyos strukturális helyein érvényesülhet, és azon belül is leginkább a félperiféria olyan gazdaságainál, ahol egyrészt jelentős a tőke beáramlása, másrészt komoly gazdasági szerkezeti átalakulást idéz elő a nyitás, harmadrészt külső és belső egyenlőtlenségekkel küszködik, ami így a népesség elvándorlásával járhat együtt (Böröcz, 2014). Ugyanis a mobilizációs hatások mellett még a gazdagabb országokkal szembeni bérhátrány is érvényesül, amely egyenlőtlenség visszaigazolja a vándorok egyéni és családi

szintű kalkulációját, miközben – szemben a nagyon szegény államokkal – már van elegendő jövedelem a migrációs költségek fedezésére. Ez különösen jellemző volt pl. a kelet-európai térségben, ahol a jóval gazdagabb Európai Unióhoz való csatlakozás érdekében komoly intézményi átalakulás kezdődött meg, miközben az unión belüli egyenlőtlenségek nem változtak (Melegh, 2013b; Böröcz, 2014). Ez a feltételezés egybevág a migrációs púp elméletével is, e szerint a középső jövedelemkategóriában lévő országokban az elvándorlási ráta megugrik a többi jövedelemkategóriához képest (de Haas, 2010a). Úgy tűnik azonban, hogy önmagában csak a jövedelmi tényező nem elégséges ehhez, és ez az összefüggés csak akkor érvényesül, ha kiegészül a globalizációs nyitás világrendszeres tényezőivel: összességében éppen ezért vált kivándorló térséggé a kelet-európai és latin-amerikai félperiféria.

4. ZÁRÓ MEGJEGYZÉSEK

Elemzésünk azt igazolja, hogy a globalizációs nyitásra épülő történeti-strukturális modell biztosítja a legjobb magyarázatot arra, hogy az 1990-es évek elejének radikális társadalmi és gazdasági változásai milyen elvándorlási hatást eredményeztek. Számításaink alapján a 2000-es években világszerte meginduló vándorlási hullám az egyenlőtlen gazdasági fejlődés miatt már fennálló migrációs folyamatokat még intenzívebbé tette, és a migráció kumulatív történeti összefüggései még erősebbé váltak. A globalizációs nyitással, illetve a külföldi tőke beáramlásával együttesen olyan körülmények és strukturális feltételek jöttek létre, amelyek különösen a félperiféria bizonyos területein némi időbeli csúszással jelentősen megnövelték az elvándorlást.

De az 1990-es évek első felében lezajlott történelmi vihar önmagában nem elégséges magyarázat. Egyrészt olyan „megszorulás”-nak kellett bekövetkeznie, amely nem engedte meg, hogy a globalizációs folyamatok miatt a helyi társadalmi viszonyaikban és a korábbi gazdálkodási reflexeikben megingatott emberek más szektorokba és más gazdasági terekbe tudjanak átmenekülni, hanem az agrárszféra nyújtott időszakos menedéket. Ezt a történeti modellt ki kell egészítenünk olyan elemekkel is, amelyek a migrációs képesség javulását mutatják. Önmagában a globalizációs sokk és átalakulás nem elégséges magyarázat, a tényleges fejlődési pályákat a további tényezők együttes konstellációja döntötte el.

A globalizációs nyitás így egy nagyon komplex és ellentmondásos folyamatot indított el, amelynek során bizonyos fejlődési pályákon, bizonyos strukturális

helyzetekben a migráció emelkedése fontos szerepet játszott. Valószínűleg azon térségekben, ahol az elvándorlás növekedése más migrációs folyamatokkal is összekapcsolódott (tehát komolyabb bevándorlás történt, esetleg menekült-hullám érte el az adott térséget, vagy új migrációs kapcsolatok jelentek meg), és a globalizációs nyitás más bizonytalanságai erőseknek bizonyultak, ott ez az átalakulás komolyabb politikai következményekkel is járhatott. Hiszen mára a komolyabb elvándorlással küszködő térségekben, mint például Kelet-Európában a migráció elsődleges kérdéssé nőtte ki magát. Úgy tűnik, hogy bizonyos térségekben, ahol a sokk, valamint a történelmi változás erősebb volt, a migráció mostanra már megjeleníti és megtestesíti a globalizációs átalakulás feszültségeit. Feltételezhető, hogy e politikai változás is szerepet játszik az 1980-as években megindult globalizációs ciklus történetében, talán a lezárultában majd az egyik tényező lesz. Ez a folyamat a külföldi tőkebefektetések stagnáló és csökkenő arányával mintha már el is indult volna.

IRODALOM

- Block, F. (2001). *Introduction in Polanyi, K: The Great Transformation*. Boston, Beacon Press. pp. XVIII–XXXVIII.
- Böröcz, J. (2014). Regimes of Remittance Dependency: Global Structures and Trajectories of the Former Soviet 'Bloc'. *Demográfia English Edition*, 57(5), 5–37.
- Böröcz J. (2018). *Az EU és a világ. Kritikai elemzés*. Kalligram, Budapest.
- Chase-Dunn, Ch., Kawano, Y., Brewer, B. (1999). "Economic globalization since 1795: Structures and cycles in the modern world-system." Accessed December 31, 2002. Elérhető: <http://wsarch.ucr.edu/archive/papers/c-d&hall/isa99b/isa99b.htm>. (2020. január 7.)
- Chase-Dunn, Ch., Kawano, Y.; Brewer, B. (2000). Trade globalization since 1795: Waves of integration in the world-system. *American Sociological Review*, 65(1) 77–95. Published: February 2000.
- Collier, P. (2013). *Exodus. How Migration is Changing Our World*. Oxford University Press, Oxford, New York.
- Czaika, M. and de Haas, H. (2015). The Globalization of Migration: Has the World Become More Migratory? *International Migration Review*, 48(2) 283–323.
- de Haas, H. (2010a). *Migration transitions. A theoretical and empirical inquiry into the developmental drivers of international migration*. DEMIG project paper, 1. International Migration Institute (IMI), Oxford Department of International Development, Queen Elizabeth House (QEH), University of Oxford.
- de Haas, H. (2010b). Migration and Development: A Theoretical Perspective¹ *International Migration Review*, 44(1) (Spring 2010), 227–264.
- de Haas, H. (2011). *The determinants of international migration. Conceptualizing policy, origin and destination effects*. DEMIG project paper, 2. International Migration Institute (IMI), Oxford Department of International Development, Queen Elizabeth House (QEH), University of Oxford.
- de Haas, H., Natter, K., Vezzoli, S. (2016). Growing Restrictiveness or Changing Selection? The Nature and Evolution of Migration Policies. *International Migration Review*. (Fall):1–44.
- Demény, P. and McNicoll, G. (2006). World Population 1950–2000: Perception and Response. *Population and Development Review*, 32, The Political Economy of Global Population Change, 1950–2050 (2006), pp. 1–51. www.jstor.org/stable/20058943. Accessed: 02-05-2018 11:55 UTC.
- Faini, R. and Venturini, A. (2008). Development and migration: Lessons from Southern Europe. CHILD (CHILD – Centre for Household, Income, Labour and Demographic economics – ITALY) *Working Papers* (10.) http://www.child.carloalberto.org/images/wp/child10_2008.pdf, accessed 05/01/21.
- Fassmann, H., Musil, E., Bauer, R., Melegh, A., Gruber, K. (2014). Longer-Term Demographic Dynamics in South-East Europe: Convergent, Divergent and Delayed Development Paths. *Central and Eastern European Migration Review*, 3(2), 150–172.

- Ghosh (1963). *Malthus on Emigration and Colonization: Letters to Wilmot-Horton* Author(s): R. N. Ghosh Reviewed work(s): Source: *Economica*, New Series, 30(117) (Feb., 1963), pp. 45–62. Published by: Wiley on behalf of The London School of Economics and Political Science and The Suntory and Toyota International Centres for Economics and Related Disciplines Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/2601711>. Accessed: 26/01/2013 08:35.
- Hárs, Á. (2018). Növekvő elvándorlás – lehetőségek, remények, munkaerőpiaci hatások. In Kolosi T. és Tóth, I. Gy., (szerk.), *Társadalmi riport 2018* (81– 105. o.) Budapest: TÁRKI.
- Harvey, D. (2005). *A Brief History of Neoliberalism*, Oxford: Oxford University Press.
- Khonje, W. H. (ed.) (2015). *Migration and Development. Perspectives from Small States*. Commonwealth Secretariat, London.
- Klute, G., and Hahn, H. P. (2007) Cultures of Migration: Introduction. In: H.P. Hahn and G. Klute, (Eds) *Cultures of Migration. African Perspectives*. Lit Verlag, Berlin.
- Massey, D. S. (1999). Why does immigration occur? A theoretical synthesis. In Ch. Hirschman, Ph. Kasinitz, J. DeWind, (Eds.): *The Handbook of International Migration: The American Experience*. Russel Sage Foundation, New York, 34–52.
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., Taylor, E. J. (1998). *Worlds in Motion: Understanding International Migration at the End of the Millennium*. Clarendon Press, Oxford.
- Melegh, A. (2013a). Net migration and historical development in Southeastern Europe since 1950. *Hungarian Historical Review*, 1(3–4), 144–182.
- Melegh, A. (2013b). Diverging historical development of migration in Southeastern Europe since 1950. *Working Papers on Population, Family and Welfare* (17). Budapest: Demographic Research Institute, Hungarian Central Statistical Office.
- Melegh, A., Thornton, A., Philipov, D., Young-DeMarco, L. (2013). Perceptions of societal developmental hierarchies in Europe and beyond: A Bulgarian Perspective, *European Sociological Review*, forthcoming Impact factor: 1.023, 5-Yr impact factor: 1.873. 2013 Jun 1; 29(3):603–615.
- Melegh A. és Sárosi A. (2015). Magyarország bekapcsolódása a migrációs folyamatokba: történeti-strukturális megközelítés. *Demográfia*, 58 (4): 221–265. doi: 10.21543/dem.58.4.1.
- Melegh, A., Kiss, T., Csánoová, S., Young-DeMarco, L., Thornton, A. (2016). The perception of global hierarchies: South Eastern European patterns in comparative perspectives. In *Chinese Journal of Sociology*. 2016, 2(4), 497–523.
- Portes, A. and Böröcz, J. (1989). Contemporary Immigration: Theoretical Perspectives on Its Determinants and Modes of Incorporation. *International Migration Review*, 23(3), 606–630.
- Portes, A. (ed.) 1995. *The Economic Sociology of Immigration. Essays on Networks, Ethnicity, and Entrepreneurship*. Russel Sage Foundation, New York.
- Salmenhaara, P. Social capital in the mobilization of human capital. *Demográfia*, 2009, English Edition. 52(5), pp. 97–123.
- Sanderson, M. R. and Kentor, J. (2008). Foreign Direct Investment and International Migration A Cross-National Analysis of Less-Developed Countries, 1985–2000. *International Sociology*, July 2008, 23(4), 514–539.

- Sassen, S. [1988] 2006: Foreign investment: a neglected variable. In A. M. Messina, G. Lahav, (Eds.): *The Migration Reader. Exploring Politics and Policies*. Lynne Rienner Publishers, London, 596–608.
- Sen, A. (1999): *Development as freedom*. New York: Oxford University Press.
- Sík E. (2011a). A migrációs burok jövője a globális-transznacionális világban. In Sík E. (szerk): *A migráció szociológiája. 2. köt.* ELTE TáTK, Budapest 133–158. https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0010_2A_15_Sik_Endre_Migracio_szociologia_2_Valogatta_es_szerk_Sik_Endre/ch09.html
- Skoglund, E. and Csányi, Z. (2019). Quantitative analysis of the objective and subjective aspects of youth migration in the Danube region. *YOUMIG Working Papers no.3*. Leibniz Institute for East and Southeast European Studies.
- Solimano, A. and Watts, N. (2005). *International migration, capital flows and the global economy: a long run view*. Economic Development Division, United Nations Publications, Santiago, Chile 2005.
- Stalker, P. (2000). *Workers Without Frontiers: The Impact of Globalization on International Migration*. London and Boulder, CO: Lynne Rienner, 2000. Pp.xii + 163.
- Thornton, A. "International Family Change and Continuity: the Past and Future from the Developmental Idealism Perspective." In E. Scott and M. Garrison, (Eds.). *Marriage at the Crossroads: Legal, Social, and Policy Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012.
- Xiang, B., Lindquist, J. (2014). Migration Infrastructure. *International Migration Review*, 48 (1), 122–148
- Wilson, C. (2001). On the Scale of Global Demographic Convergence 1950–2000. *Population and Development Review*, 27(1), pp. 155–171.
- Zelinsky, W. (1971). The Hypothesis of the Mobility Transition. *Geographical Review*, 61(2) (Apr.,1971), pp. 219–249.

OPENING-UP TO GLOBAL MARKETS AND RISING LEVELS OF MIGRATION: STEPS TOWARDS A GLOBAL AND HISTORICAL UNDERSTANDING OF HOW THE CURRENT GLOBALIZATION CYCLE BEGAN

ABSTRACT

Our analysis concerns how opening-up to global markets, and consequent societal changes, affected the levels of outmigration as well as of its patterns around the world. We performed log-linear regressions on a global sample of 77 countries in order to draw conclusions on how – resulting from different aspects of socio-economic change between 1990 and 1995 – emigration rates changed in later time periods. In doing so, cumulative causation, modernization and world-system theories were utilized. In addition to models linked to these paradigms, emigration processes were also examined through a joint model of all considered variables. A dual approach to temporality is a specific feature of our research. On the one hand, we were less interested in the immediate, cross-sectional migratory effects of each determinants, instead, based on previous research, we hypothesized that such effects appear later in time. Thus, our analysis was carried out using time lags of five, ten and fifteen years. On the other hand, unlike previous research, not the absolute values of variables, but their change in different time intervals have been taken into account. Our results suggest that a quite surprising combination of the factors of cumulative mechanisms (path dependence of migration), of modernization processes (increasing migration capability) and of the world-systems analysis were decisive. While the effects of determinants might change over time, it is world-systems analysis, modified in some aspects, that provides the most appropriate framework for integrating them.

MELLÉKLET

1. függelék

A mintában szereplő országok népessége

(fő)

	1990	1995	2000	2005	2010
Albánia	3 286 070	3 112 923	3 129 246	3 086 810	2 948 029
Algéria	25 758 872	28 757 788	31 042 238	33 149 720	35 977 451
Amerikai Egyesült Államok	252 120 309	265 163 741	281 710 914	294 993 509	309 011 469
Argentína	32 618 648	34 828 168	36 870 796	38 892 924	40 895 751
Ausztrália	16 960 600	17 993 083	18 991 434	20 178 543	22 154 687
Ausztria	7 723 954	7 990 113	8 069 276	8 253 656	8 409 945
Belgium	10 006 545	10 186 304	10 282 046	10 546 885	10 938 735
Bolívia	6 864 839	7 622 334	8 418 270	9 232 301	10 048 597
Brazília	149 003 225	162 019 889	174 790 339	186 127 108	195 713 637
Bulgária	8 841 466	8 379 305	7 997 951	7 686 964	7 425 011
Chile	13 274 617	14 380 864	15 342 350	16 182 713	17 062 531
Costa Rica	3 119 436	3 545 524	3 962 369	4 285 504	4 577 371
Cseh Köztársaság	10 340 877	10 358 190	10 289 374	10 258 165	10 536 514
Dánia	5 141 117	5 232 709	5 341 192	5 421 701	5 554 849
Dél-afrikai Köztársaság	36 800 507	41 435 761	44 967 713	47 880 595	51 216 967
Dominikai Köztársaság	7 133 491	7 819 239	8 471 317	9 097 262	9 695 117
Ecuador	10 230 931	11 455 205	12 681 123	13 825 839	15 011 114
Egyesült Királyság	57 134 377	57 932 450	58 923 305	60 287 953	63 459 801
Egyiptomi Arab Köztársaság	56 134 478	62 334 025	68 831 561	75 523 576	82 761 244
Észak-Macedónia	1 996 218	1 983 259	2 034 823	2 060 280	2 070 737
Észtország	1 565 246	1 433 026	1 399 111	1 355 650	1 332 103
Fehéroroszország	10 151 135	10 077 606	9 871 635	9 562 083	9 420 576
Finnország	4 996 220	5 119 012	5 187 953	5 258 933	5 365 784
Franciaország	56 666 861	57 801 887	59 015 092	61 120 128	62 879 535
Fülöp-szigetek	61 895 169	69 784 087	77 991 757	86 326 251	93 966 784
Görögország	10 225 990	10 745 502	11 082 103	11 224 800	10 887 640
Grúzia	5 410 400	4 976 252	4 362 184	4 210 158	4 099 096
Haiti	7 037 915	7 744 509	8 463 802	9 195 289	9 949 318
Hollandia	14 965 442	15 467 852	15 926 188	16 367 153	16 682 927
Horvátország	4 776 370	4 616 763	4 428 075	4 378 066	4 328 163
Iráni Iszlám Köztársaság	56 366 212	61 442 658	65 623 397	69 762 345	73 762 519
Írország	3 510 881	3 592 180	3 783 095	4 141 218	4 554 330
Jamaica	2 419 901	2 533 705	2 654 698	2 740 000	2 810 464
Japán	124 505 243	126 365 486	127 524 168	128 326 115	128 542 349
Kanada	27 541 323	29 164 153	30 588 379	32 164 313	34 147 566
Kazahsztán	16 383 881	15 839 357	14 922 724	15 402 803	16 252 273
Kína	1 176 883 681	1 240 920 539	1 290 550 767	1 330 776 380	1 368 810 604

Forrás: az ENSZ Gazdasági és Szociális Ügyek Főosztálya (UN DESA) népesedési adatbázisa (<https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/database/index.asp>).

A mintában szereplő országok népessége (folytatás)

(fő)

	1990	1995	2000	2005	2010
Kirgizisztán	4 372 885	4 566 096	4 920 712	5 075 340	5 422 298
Kolumbia	33 102 569	36 421 438	39 629 965	42 647 731	45 222 699
Koreai Köztársaság	42 918 416	45 292 521	47 379 237	48 701 069	49 545 638
Koreai Népi Demokratikus Köztársaság	20 293 057	21 862 300	22 929 078	23 904 167	24 548 840
Lengyelország	37 960 193	38 458 642	38 556 699	38 368 957	38 329 784
Lettország	2 664 447	2 508 476	2 384 150	2 251 996	2 118 855
Litvánia	3 696 035	3 626 609	3 501 842	3 344 259	3 123 825
Magyarország	10 377 135	10 349 308	10 220 509	10 085 942	9 927 380
Marokkó	24 807 461	26 994 255	28 793 672	30 455 563	32 343 384
Mexikó	83 943 135	91 663 290	98 899 845	106 005 199	114 092 961
Moldovai Köztársaság	4 365 562	4 340 602	4 202 659	4 159 296	4 086 090
Mongólia	2 184 139	2 298 017	2 397 417	2 526 429	2 719 902
Németország	79 053 984	81 138 653	81 400 883	81 602 739	80 827 001
Nicaragua	4 173 435	4 652 185	5 069 310	5 438 692	5 824 058
Norvégia	4 247 286	4 366 996	4 499 375	4 632 359	4 885 878
Olaszország	57 048 237	57 174 412	56 692 178	58 281 209	59 325 232
Oroszország	147 531 562	148 227 471	146 404 890	143 672 125	143 479 273
Örményország	3 538 164	3 217 349	3 069 597	2 981 262	2 877 314
Panamai Köztársaság	2 470 946	2 739 667	3 030 333	3 330 222	3 642 691
Paraguayi Köztársaság	4 223 413	4 776 838	5 323 202	5 824 095	6 248 017
Peru	22 071 433	24 299 168	26 459 944	27 866 140	29 027 680
Portugália	9 895 358	10 091 322	10 297 117	10 508 494	10 596 055
Románia	23 489 156	22 964 747	22 137 423	21 417 287	20 471 860
Salvador	5 270 074	5 628 602	5 887 930	6 052 124	6 183 877
Sierra Leone	4 319 763	4 303 953	4 584 570	5 645 629	6 415 636
Spanyolország	39 202 524	39 787 413	40 824 745	44 019 118	46 931 011
Sri Lanka	17 325 769	18 242 917	18 777 606	19 544 988	20 261 738
Svédország	8 567 375	8 836 421	8 881 642	9 038 627	9 390 157
Szlovák Köztársaság	5 288 455	5 375 470	5 399 207	5 398 962	5 404 293
Szlovénia	2 006 404	1 991 126	1 987 710	1 994 979	2 043 336
Tádzsikisztán	5 283 811	5 764 806	6 216 329	6 789 318	7 527 397
Thaiföld	56 558 196	59 467 272	62 952 639	65 416 189	67 195 032
Törökország	53 921 758	58 486 453	63 240 196	67 903 461	72 326 992
Tunézia	8 242 509	9 125 400	9 708 347	10 106 778	10 635 245
Türkmenisztán	3 683 978	4 207 841	4 516 128	4 754 652	5 087 211
Új-Zéland	3 398 175	3 674 940	3 858 992	4 135 353	4 370 060
Ukrajna	51 463 101	50 903 783	48 838 058	46 890 775	45 792 086
Uruguay	3 109 598	3 224 275	3 319 734	3 321 799	3 359 273
Venezuela	19 632 665	21 931 087	24 192 449	26 432 445	28 439 942
Zimbabwe	10 432 409	11 410 721	11 881 482	12 076 697	12 697 728

Forrás: az ENSZ Gazdasági és Szociális Ügyek Főosztálya (UN DESA) népesedési adatbázis (<https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/database/index.asp>).

2. függelék

A mintában szereplő országokból elvándorolt népességállomány

(fő)

	1990	1995	2000	2005	2010
Albánia	180 284	501 142	824 413	966 234	1 120 305
Algéria	921 727	979 704	1 038 048	1 599 882	1 656 453
Amerikai Egyesült Államok	1 739 233	1 839 745	1 991 803	2 291 218	2 669 958
Argentína	430 169	481 996	555 587	808 409	938 087
Ausztrália	303 696	344 311	385 120	430 599	487 844
Ausztria	506 088	490 849	478 831	494 587	520 152
Belgium	365 360	376 028	400 064	439 693	487 203
Bolívia	224 693	283 540	344 713	543 783	780 095
Brazília	500 392	751 469	970 453	1 220 052	1 518 343
Bulgária	613 093	649 577	688 832	906 520	1 106 684
Chile	493 026	499 207	512 014	542 211	570 644
Costa Rica	69 711	85 421	105 682	118 673	133 027
Cseh Köztársaság	277 260	333 356	400 971	607 009	782 250
Dánia	201 761	207 983	218 071	225 671	234 437
Dél-afrikai Köztársaság	308 303	386 225	501 905	602 433	745 100
Domínikai Köztársaság	466 216	675 282	897 785	1 023 442	1 185 546
Ecuador	214 008	326 230	446 391	987 059	1 152 628
Egyesült Királyság	3 794 333	3 713 904	3 866 248	4 148 316	4 450 254
Egyiptomi Arab Köztársaság	1 322 178	1 492 244	1 708 513	1 901 661	2 611 870
Észak-Macedónia	432 296	492 304	532 531	459 289	527 075
Észtország	113 905	129 640	141 883	150 427	160 489
Fehéroroszország	1 767 606	1 736 499	1 685 652	1 581 211	1 465 141
Finnország	250 765	288 821	316 039	302 908	290 411
Franciaország	1 215 895	1 353 418	1 555 610	1 725 773	1 957 969
Fülöp-szigetek	2 033 684	2 508 005	3 092 284	3 712 857	4 719 359
Görögország	1 022 459	1 004 521	983 006	868 029	792 872
Grúzia	919 454	953 289	967 024	888 613	813 454
Haiti	528 873	665 028	805 430	972 717	1 123 759
Hollandia	723 638	734 149	755 052	799 588	866 675
Horvátország	425 807	735 556	907 454	840 203	822 331
Iráni Iszlám Köztársaság	631 339	746 894	831 372	889 941	989 560
Írország	917 286	863 749	820 902	771 302	730 771
Jamaica	589 010	719 398	858 815	906 462	989 512
Japán	608 921	657 199	712 768	722 116	760 479
Kanada	998 163	1 069 031	1 148 499	1 190 001	1 272 338
Kazahsztán	2 971 639	3 295 163	3 554 491	3 718 750	3 803 375
Kína	4 231 648	5 030 369	5 885 006	7 327 438	8 733 242

Forrás: az ENSZ Gazdasági és Szociális Ügyek Főosztálya (UN DESA) népesedési adatbázis (<https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/database/index.asp>).

A mintában szereplő országokból elvándorolt népességállomány (folytatás)

(fő)

	1990	1995	2000	2005	2010
Kirgizisztán	522 578	550 026	566 319	652 862	726 917
Kolumbia	1 009 935	1 217 608	1 436 444	1 887 924	2 526 525
Koreai Köztársaság	1 624 729	1 785 743	1 952 161	2 039 728	2 309 955
Koreai Népi Demokratikus Köztársaság	39 784	54 029	72 414	86 930	96 575
Lengyelország	1 510 415	1 776 628	2 048 371	2 887 741	3 731 041
Lettország	215 134	229 015	238 691	271 170	279 368
Litvánia	341 050	342 455	348 620	412 612	519 665
Magyarország	387 514	404 699	421 411	468 156	513 838
Marokkó	1 748 251	1 884 066	2 077 160	2 473 209	2 863 810
Mexikó	4 395 365	6 949 297	9 562 929	10 818 079	12 414 825
Moldovai Köztársaság	625 683	620 036	602 782	715 599	827 763
Mongólia	24 466	27 694	30 649	42 378	57 766
Németország	2 929 448	3 045 354	3 235 354	3 446 260	3 727 333
Nicaragua	442 126	438 387	502 243	436 780	610 902
Norvégia	138 536	151 368	164 243	175 298	181 698
Olaszország	3 351 006	3 207 777	3 067 571	2 699 529	2 563 339
Oroszország	12 662 893	11 621 262	10 721 414	10 358 533	10 130 259
Örményország	899 649	901 872	876 470	898 086	917 350
Panamai Köztársaság	134 743	133 405	137 430	132 266	140 609
Paraguayi Köztársaság	297 979	336 064	374 876	545 839	766 008
Peru	314 854	509 283	699 598	973 644	1 302 167
Portugália	1 873 457	1 922 320	1 995 386	1 744 741	1 950 392
Románia	813 066	977 495	1 139 475	2 108 741	3 370 044
Salvador	1 242 075	933 330	949 270	1 119 319	1 337 458
Sierra Leone	61 854	457 828	509 099	147 931	126 868
Spanyolország	1 439 019	1 362 439	1 290 279	1 113 967	1 086 552
Sri Lanka	885 951	925 755	981 294	1 137 286	1 410 887
Svédország	206 848	226 803	258 000	270 865	304 911
Szlovák Köztársaság	133 006	191 650	251 584	272 294	261 356
Szlovénia	91 496	108 668	118 724	119 620	123 291
Tádzsikisztán	537 701	555 428	541 185	586 243	584 770
Thaiföld	311 308	417 273	537 198	637 455	773 556
Törökország	2 640 033	2 771 722	2 891 893	2 749 962	2 723 385
Tunézia	465 576	476 954	486 980	579 219	616 386
Türkmenisztán	259 987	243 524	223 704	229 249	236 614
Új-Zéland	388 173	417 098	490 020	556 056	662 996
Ukrajna	5 545 760	5 606 432	5 596 883	5 567 629	5 433 315
Uruguay	237 486	233 993	235 641	299 038	338 334
Venezuela	185 946	242 811	319 240	438 692	558 491
Zimbabwe	204 365	288 001	351 996	499 882	715 395

Forrás: az ENSZ Gazdasági és Szociális Ügyek Főosztálya (UN DESA) népesedési adatbázis (<https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/database/index.asp>).

3. függelék

A mintában szereplő országok népességének arányában kifejezett elvándorlási ráta

	1990	1995	2000	2005	2010
Albánia	5,49	16,10	26,35	31,30	38,00
Algéria	3,58	3,41	3,34	4,83	4,60
Amerikai Egyesült Államok	0,69	0,69	0,71	0,78	0,86
Argentína	1,32	1,38	1,51	2,08	2,29
Ausztrália	1,79	1,91	2,03	2,13	2,20
Ausztria	6,55	6,14	5,93	5,99	6,18
Belgium	3,65	3,69	3,89	4,17	4,45
Bolívia	3,27	3,72	4,09	5,89	7,76
Brazília	0,34	0,46	0,56	0,66	0,78
Bulgária	6,93	7,75	8,61	11,79	14,90
Chile	3,71	3,47	3,34	3,35	3,34
Costa Rica	2,23	2,41	2,67	2,77	2,91
Cseh Köztársaság	2,68	3,22	3,90	5,92	7,42
Dánia	3,92	3,97	4,08	4,16	4,22
Dél-afrikai Köztársaság	0,84	0,93	1,12	1,26	1,45
Dominikai Köztársaság	6,54	8,64	10,60	11,25	12,23
Ecuador	2,09	2,85	3,52	7,14	7,68
Egyesült Királyság	6,64	6,41	6,56	6,88	7,01
Egyiptomi Arab Köztársaság	2,36	2,39	2,48	2,52	3,16
Észak-Macedónia	21,66	24,82	26,17	22,29	25,45
Észtország	7,28	9,05	10,14	11,10	12,05
Fehéroroszország	17,41	17,23	17,08	16,54	15,55
Finnország	5,02	5,64	6,09	5,76	5,41
Franciaország	2,15	2,34	2,64	2,82	3,11
Fülöp-szigetek	3,29	3,59	3,96	4,30	5,02
Görögország	10,00	9,35	8,87	7,73	7,28
Grúzia	16,99	19,16	22,17	21,11	19,84
Haiti	7,51	8,59	9,52	10,58	11,29
Hollandia	4,84	4,75	4,74	4,89	5,19
Horvátország	8,91	15,93	20,49	19,19	19,00
Iráni Iszlám Köztársaság	1,12	1,22	1,27	1,28	1,34
Írország	26,13	24,05	21,70	18,63	16,05
Jamaica	24,34	28,39	32,35	33,08	35,21
Japán	0,49	0,52	0,56	0,56	0,59
Kanada	3,62	3,67	3,75	3,70	3,73
Kazahsztán	18,14	20,80	23,82	24,14	23,40
Kína	0,36	0,41	0,46	0,55	0,64

Forrás: az ENSZ Gazdasági és Szociális Ügyek Főosztálya (UN DESA) népesedési adatbázis (<https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/database/index.asp>).

A mintában szereplő országok népességének arányában kifejezett elvándorlási ráta (folytatás)
(%)

	1990	1995	2000	2005	2010
Kirgizisztán	11,95	12,05	11,51	12,86	13,41
Kolumbia	3,05	3,34	3,62	4,43	5,59
Koreai Köztársaság	3,79	3,94	4,12	4,19	4,66
Koreai Népi Demokratikus Köztársaság	0,20	0,25	0,32	0,36	0,39
Lengyelország	3,98	4,62	5,31	7,53	9,73
Lettország	8,07	9,13	10,01	12,04	13,18
Litvánia	9,23	9,44	9,96	12,34	16,64
Magyarország	3,73	3,91	4,12	4,64	5,18
Marokkó	7,05	6,98	7,21	8,12	8,85
Mexikó	5,24	7,58	9,67	10,21	10,88
Moldovai Köztársaság	14,33	14,28	14,34	17,20	20,26
Mongólia	1,12	1,21	1,28	1,68	2,12
Németország	3,71	3,75	3,97	4,22	4,61
Nicaragua	10,59	9,42	9,91	8,03	10,49
Norvégia	3,26	3,47	3,65	3,78	3,72
Olaszország	5,87	5,61	5,41	4,63	4,32
Oroszország	8,58	7,84	7,32	7,21	7,06
Örményország	25,43	28,03	28,55	30,12	31,88
Panamai Köztársaság	5,45	4,87	4,54	3,97	3,86
Paraguayi Köztársaság	7,06	7,04	7,04	9,37	12,26
Peru	1,43	2,10	2,64	3,49	4,49
Portugália	18,93	19,05	19,38	16,60	18,41
Románia	3,46	4,26	5,15	9,85	16,46
Salvador	23,57	16,58	16,12	18,49	21,63
Sierra Leone	1,43	10,64	11,10	2,62	1,98
Spanyolország	3,67	3,42	3,16	2,53	2,32
Sri Lanka	5,11	5,07	5,23	5,82	6,96
Svédország	2,41	2,57	2,90	3,00	3,25
Szlovák Köztársaság	2,52	3,57	4,66	5,04	4,84
Szlovénia	4,56	5,46	5,97	6,00	6,03
Tádzsikisztán	10,18	9,63	8,71	8,63	7,77
Thaiföld	0,55	0,70	0,85	0,97	1,15
Törökország	4,90	4,74	4,57	4,05	3,77
Tunézia	5,65	5,23	5,02	5,73	5,80
Türkmenisztán	7,06	5,79	4,95	4,82	4,65
Új-Zéland	11,42	11,35	12,70	13,45	15,17
Ukrajna	10,78	11,01	11,46	11,87	11,87
Uruguay	7,64	7,26	7,10	9,00	10,07
Venezuela	0,95	1,11	1,32	1,66	1,96
Zimbabwe	1,96	2,52	2,96	4,14	5,63

Forrás: az ENSZ Gazdasági és Szociális Ügyek Főosztálya (UN DESA) népesedési adatbázis (<https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/database/index.asp>).

4. függelék

A mintában szereplő országok egy főre jutó GDP-jének (2015-ös konstans USA dollár) világátlaghoz viszonyított aránya

	1990	1995	2000	2005	2010
Albánia	23,82	21,73	24,71	30,29	38,01
Algéria	46,36	40,46	39,71	43,54	42,13
Amerikai Egyesült Államok	581,33	603,84	627,75	618,83	572,09
Argentína	129,06	154,83	148,51	140,84	157,58
Ausztrália	493,43	524,20	537,44	543,81	526,61
Ausztria	462,09	479,62	492,02	477,39	463,19
Belgium	435,03	444,91	453,82	442,92	425,89
Bolívia	25,88	27,41	26,28	25,37	27,04
Brazília	92,94	95,17	87,14	85,33	93,57
Bulgária	62,32	56,48	47,84	59,70	67,15
Chile	80,85	108,89	111,86	120,11	126,98
Costa Rica	88,83	97,82	96,55	98,04	107,30
Cseh Köztársaság	175,43 ^a	158,75	156,06	172,40	175,43
Dánia	583,07	618,31	628,31	601,32	549,54
Dél-afrikai Köztársaság	68,17	60,80	57,47	59,23	59,76
Dominikai Köztársaság	38,57	43,62	50,26	50,61	59,62
Ecuador	63,36	63,02	53,73	56,78	57,24
Egyesült Királyság	451,78	469,46	487,10	497,63	448,93
Egyiptomi Arab Köztársaság	28,07	30,56	31,91	31,69	36,15
Észak-Macedónia	65,14 ^a	41,37	41,73	41,32	46,31
Észtország	125,55 ^a	102,53	127,44	170,20	157,99
Fehéroroszország	47,74 ^a	27,21	33,75	45,46	60,74
Finnország	463,78	426,08	482,47	492,41	468,23
Franciaország	435,61	438,03	443,25	423,06	396,93
Fülöp-szigetek	24,94	23,68	22,57	23,21	25,13
Görögország	230,40	224,41	232,70	252,77	237,50
Grúzia	25,21 ^a	13,79	18,68	25,06	30,79
Haiti	14,82	11,43	10,59	8,63	7,67
Hollandia	460,96	480,54	516,14	488,16	475,19
Horvátország	144,29 ^a	102,20	112,47	128,97	124,06
Iráni Iszlám Köztársaság	48,96	49,89	50,45	54,96	58,60
Írország	342,15	403,47	536,42	577,41	496,93
Jamaica	69,27	73,62	62,68	59,67	52,60
Japán	410,88	419,27	392,40	376,00	349,49
Kanada	472,80	467,47	485,31	476,60	440,44
Kazahsztán	89,36 ^a	52,08	55,91	80,67	95,74
Kína	12,96	21,08	27,41	38,57	59,24

^a Az időben legközelebbi, rendelkezésre álló információk alapján, illetve arányosítással pótolva.

Forrás: saját számítás az ENSZ Kereskedelmi és Fejlesztési Konferencia (UNCTAD) adatbázisa (<https://unctadstat.unctad.org/EN/>) és az ENSZ Gazdasági és Szociális Ügyek Főosztálya (UN DESA) népesedési adatbázis alapján (<https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/database/index.asp>).

A mintában szereplő országok egy főre jutó GDP-jének (2015-ös konstans USA dollár) világátlaghoz viszonyított aránya (folytatás)

	1990	1995	2000	2005	2010
Kirgizisztán	17,68 ^a	8,37	9,13	9,69	10,44
Kolumbia	54,18	58,79	50,57	51,04	55,48
Koreai Köztársaság	141,15	192,74	215,18	243,35	273,71
Koreai Népi Demokratikus Köztársaság	13,54	9,60	7,81	7,71	6,92
Lengyelország	76,06	80,42	92,69	98,60	115,42
Lettország	99,37 ^a	69,42	84,26	120,17	115,34
Litvánia	114,52 ^a	70,52	82,03	112,70	118,33
Magyarország	127,94	109,49	114,50	130,80	121,87
Marokkó	22,72	21,04	21,28	23,32	27,02
Mexikó	108,82	105,43	113,04	102,97	95,41
Moldovai Köztársaság	27,81 ^a	14,58	11,88	15,36	16,98
Mongólia	26,33	20,86	20,55	24,27	28,59
Németország	438,87	453,70	443,83	413,46	410,13
Nicaragua	18,66	17,59	18,44	18,26	18,05
Norvégia	737,09	828,60	859,13	845,96	779,31
Olaszország	406,05	415,17	414,56	383,75	344,29
Oroszország	119,02 ^a	70,07	68,67	85,68	94,60
Örményország	15,42 ^a	13,47	16,21	27,44	31,83
Panamai Köztársaság	77,24	87,57	88,78	90,70	110,02
Paraguayi Köztársaság	52,72	52,95	42,09	45,52	51,22
Peru	40,05	45,17	42,15	44,87	55,66
Portugália	218,07	223,84	239,62	222,90	210,96
Románia	72,26	63,86	58,57	72,42	80,70
Salvador	31,69	38,52	38,27	38,03	37,00
Sierra Leone	11,14	8,33	4,10	5,51	5,79
Spanyolország	278,97	284,95	303,49	300,79	274,17
Sri Lanka	18,51	22,05	24,49	26,05	31,72
Svédország	508,57	490,80	521,70	530,52	519,28
Szlovák Köztársaság	117,01 ^a	107,30	113,47	131,85	154,86
Szlovénia	253,15 ^a	189,31	207,33	223,81	222,12
Tádzsikisztán	16,35 ^a	6,68	5,55	7,33	8,39
Thaiföld	37,28	51,28	44,90	51,21	55,52
Törökország	79,16	82,23	83,10	88,90	90,70
Tunézia	29,41	30,89	34,04	36,85	40,39
Türkmenisztán	53,79 ^a	28,39	29,42	32,58	46,22
Új-Zéland	376,63	391,16	385,63	398,01	376,25
Ukrajna	47,57 ^a	21,61	18,22	24,96	23,99
Uruguay	117,48	133,11	128,70	118,02	144,44
Venezuela	154,79	157,91	132,87	125,43	129,56
Zimbabwe	14,01	13,08	11,12	7,99	11,94

^a Az időben legközelebbi, rendelkezésre álló információk alapján, illetve arányosítással pótolva.

Forrás: saját számítás az ENSZ Kereskedelmi és Fejlesztési Konferencia (UNCTAD) adatbázisa (<https://unctadstat.unctad.org/EN/>) és az ENSZ Gazdasági és Szociális Ügyek Főosztálya (UN DESA) népesedési adatbázis alapján (<https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/database/index.asp>).

5. függelék

Az iskolában eltöltött évek átlagos száma a mintában szereplő országokban

	1990	1995	2000	2005	2010
Albánia	8,12	8,54	9,09	9,40	9,68
Algéria	4,63	5,66	6,54	7,34	8,09
Amerikai Egyesült Államok	11,66	11,90	12,10	12,25	12,40
Argentína	7,86	8,26	8,66	9,06	9,43
Ausztrália	11,26	11,61	11,97	12,35	12,72
Ausztria	9,71	10,16	10,50	10,79	11,07
Belgium	9,44	9,84	10,21	10,58	10,90
Bolívia	5,92	6,43	6,98	7,58	8,16
Brazília	5,00	5,45	5,87	6,32	6,81
Bulgária	9,40	9,74	10,06	10,31	10,54
Chile	8,82	9,33	9,78	10,19	10,57
Costa Rica	7,05	7,42	7,74	8,06	8,42
Cseh Köztársaság	11,25	11,46	11,66	11,88	12,10
Dánia	11,24	11,46	11,66	11,84	11,98
Dél-afrikai Köztársaság	6,88	7,49	8,11	8,61	9,08
Dominikai Köztársaság	5,22	5,82	6,35	6,89	7,47
Ecuador	6,21	6,85	7,38	7,83	8,28
Egyesült Királyság	11,55	11,79	12,02	12,25	12,49
Egyiptomi Arab Köztársaság	3,92	4,58	5,26	6,07	6,86
Észak-Macedónia	6,45	7,25	7,90	8,49	9,08
Észtország	11,44	11,89	12,24	12,48	12,62
Fehéroroszország	8,99	9,44	9,93	10,38	10,79
Finnország	10,51	10,96	11,34	11,69	11,97
Franciaország	9,24	9,67	10,08	10,46	10,84
Fülöp-szigetek	7,34	7,74	8,08	8,44	8,78
Görögország	8,04	8,70	9,29	9,81	10,30
Grúzia	10,22	10,75	11,18	11,52	11,77
Haiti	1,91	2,27	2,74	3,36	4,14
Hollandia	10,28	10,63	10,92	11,17	11,40
Horvátország	9,35	9,76	10,18	10,58	10,96
Iráni Iszlám Köztársaság	4,63	5,37	6,15	7,01	7,86
Írország	9,26	9,68	10,17	10,82	11,53
Jamaica	7,49	8,15	8,68	9,10	9,48
Japán	11,67	12,05	12,43	12,77	13,07
Kanada	11,97	12,33	12,66	12,95	13,21
Kazahsztán	9,17	9,51	9,87	10,23	10,67
Kína	5,49	6,11	6,62	7,02	7,44

Forrás: Wittgenstein Centre Human Capital Data Explorer (<http://dataexplorer.wittgensteincentre.org>).

Az iskolában eltöltött évek átlagos száma a mintában szereplő országokban (folytatás)

	1990	1995	2000	2005	2010
Kirgizisztán	8,75	9,27	9,66	9,99	10,38
Kolumbia	5,45	5,95	6,39	6,87	7,33
Koreai Köztársaság	8,95	9,74	10,44	11,00	11,56
Koreai Népi Demokratikus Köztársaság	9,32	9,83	10,23	10,49	10,68
Lengyelország	10,89	11,16	11,43	11,70	11,96
Lettország	11,42	11,63	11,82	11,98	12,10
Litvánia	10,92	11,55	12,04	12,38	12,69
Magyarország	9,68	10,16	10,61	11,04	11,38
Marokkó	1,94	2,42	2,90	3,33	4,00
Mexikó	5,71	6,41	7,02	7,53	8,01
Moldovai Köztársaság	7,63	8,42	9,11	9,73	10,22
Mongólia	8,11	8,75	9,21	9,49	9,80
Németország	12,50	12,71	12,86	12,99	13,13
Nicaragua	4,03	4,51	4,92	5,31	5,77
Norvégia	11,46	11,66	11,87	12,09	12,35
Olaszország	7,90	8,46	8,98	9,48	9,93
Oroszország	8,23	8,74	9,23	9,66	10,05
Örményország	9,58	9,88	10,19	10,49	10,75
Panamai Köztársaság	7,34	7,88	8,33	8,72	9,09
Paraguayi Köztársaság	5,98	6,44	6,88	7,34	7,81
Peru	7,29	7,89	8,43	8,90	9,39
Portugália	4,33	5,02	5,77	6,55	7,17
Románia	8,92	9,44	9,87	10,25	10,57
Salvador	4,46	5,03	5,57	6,07	6,61
Sierra Leone	2,05	2,37	2,73	3,03	3,51
Spanyolország	7,21	7,85	8,48	9,11	9,59
Sri Lanka	6,79	7,49	8,24	8,94	9,60
Svédország	10,22	10,65	11,02	11,36	11,69
Szlovák Köztársaság	11,19	11,43	11,65	11,90	12,17
Szlovénia	10,72	10,90	11,08	11,27	11,49
Tádzsikisztán	9,68	10,43	10,96	11,32	11,58
Thaiföld	7,80	8,27	8,63	9,01	9,40
Törökország	5,41	6,05	6,67	7,26	7,82
Tunézia	3,68	4,41	5,17	5,95	6,91
Türkmenisztán	10,13	10,56	10,89	11,08	10,90
Új-Zéland	11,21	11,66	12,05	12,41	12,71
Ukrajna	8,48	9,09	9,57	9,99	10,33
Uruguay	7,18	7,59	7,98	8,32	8,62
Venezuela	7,39	7,96	8,43	8,87	9,30
Zimbabwe	7,05	8,01	8,83	9,53	10,05

Forrás: Wittgenstein Centre Human Capital Data Explorer (<http://dataexplorer.wittgensteincentre.org>).

6. függelék

A mezőgazdasági foglalkoztatottak összes foglalkoztatotton belüli aránya a mintában szereplő országokban

	(%)				
	1990 ^a	1995	2000	2005	2010
Albánia	55,91	54,26	51,59	47,21	42,08
Algéria	23,95	23,53	22,21	18,43	11,86
Amerikai Egyesült Államok	1,90	1,81	1,63	1,41	1,42
Argentína	0,34	0,62	0,67	1,28	1,27
Ausztrália	5,46	4,94	4,86	3,58	3,23
Ausztria	7,71	7,34	6,05	5,27	5,21
Belgium	2,99	2,68	1,91	2,04	1,35
Bolívia	42,09	41,25	38,94	38,61	29,99
Brazília	18,98	18,14	16,48	16,62	12,65
Bulgária	19,54	16,80	13,20	8,94	6,82
Chile	19,09	15,70	14,44	13,16	10,60
Costa Rica	18,03	17,67	16,30	15,25	11,41
Cseh Köztársaság	8,23	6,64	5,22	3,98	3,10
Dánia	5,46	4,39	3,67	3,18	2,42
Dél-afrikai Köztársaság	11,25	10,91	9,93	7,05	4,86
Dominikai Köztársaság	21,74	20,34	15,60	13,68	12,42
Ecuador	29,26	28,91	29,67	30,35	27,88
Egyesült Királyság	2,16	2,05	1,53	1,38	1,22
Egyiptomi Arab Köztársaság	39,29	33,99	29,63	30,94	28,28
Észak-Macedónia	25,79	25,93	24,34	20,79	18,61
Észtország	19,25	10,18	6,36	5,19	4,22
Fehéroroszország	16,41	16,12	14,84	12,82	11,03
Finnország	8,89	7,76	6,21	4,82	4,44
Franciaország	5,74	4,89	4,14	3,64	2,91
Fülöp-szigetek	44,90	43,41	37,15	35,36	32,84
Görögország	22,09	20,43	17,40	12,16	12,40
Grúzia	48,62	48,46	52,17	54,34	48,09
Haiti	38,79	38,70	36,82	35,49	33,56
Hollandia	4,28	3,83	3,28	3,70	3,06
Horvátország	22,37	20,64	16,55	17,30	14,25
Iráni Iszlám Köztársaság	24,63	23,98	24,53	24,75	19,22
Írország	13,81	12,01	7,95	5,91	5,75
Jamaica	28,04	23,20	20,85	18,10	17,81
Japán	6,73	5,70	5,09	4,46	4,07
Kanada	3,49	3,15	2,52	2,12	1,81
Kazahsztán	38,68	38,77	36,60	32,41	28,28
Kína	59,70	52,20	50,01	44,80	36,70

^a Az 1990-re vonatkozó hiányzó adatokat minden esetben az 1991-es adatokkal pótoltuk.

Forrás: az ENSZ Kereskedelmi és Fejlesztési Konferencia (UNCTAD) adatbázisa (<https://unctadstat.unctad.org/EN/>).

A mezőgazdasági foglalkoztatottak összes foglalkoztatotton belüli aránya a mintában szereplő országokban (folytatás)

	1990 ^a	1995	2000	2005	2010
Kirgizisztán	35,50	47,19	53,08	38,50	32,34
Kolumbia	23,13	22,41	22,33	20,60	18,38
Koreai Köztársaság	14,61	11,77	10,60	7,94	6,60
Koreai Népi Demokratikus Köztársaság	55,52	56,33	56,31	54,39	53,53
Lengyelország	25,57	22,63	18,67	17,38	13,05
Lettország	18,59	17,53	14,93	12,05	8,61
Litvánia	22,59	21,95	19,24	14,27	8,83
Magyarország	11,77	8,02	6,46	4,87	4,54
Marokkó	47,46	47,09	45,11	45,48	40,53
Mexikó	25,94	23,48	17,41	15,03	13,92
Moldovai Köztársaság	43,03	45,19	50,87	40,65	27,52
Mongólia	43,52	46,14	48,64	39,88	33,53
Németország	3,50	3,17	2,64	2,37	1,65
Nicaragua	34,00	33,63	31,53	28,89	29,41
Norvégia	6,06	5,46	4,29	3,30	2,55
Olaszország	8,30	6,58	5,23	4,20	3,77
Oroszország	14,24	15,77	14,49	10,14	7,75
Örményország	44,83	45,41	43,25	38,28	38,60
Panamai Köztársaság	27,30	20,80	16,97	15,68	17,42
Paraguayi Köztársaság	33,78	32,94	33,31	32,02	25,62
Peru	36,63	35,31	34,68	34,82	27,73
Portugália	11,88	11,48	12,68	12,05	11,20
Románia	29,78	40,33	45,21	32,29	31,01
Salvador	28,56	26,77	21,61	19,99	20,78
Sierra Leone	71,23	71,17	70,18	68,06	63,91
Spanyolország	10,21	8,99	6,69	5,30	4,20
Sri Lanka	42,84	39,57	41,25	37,27	31,82
Svédország	3,85	3,49	2,91	2,32	2,10
Szlovák Köztársaság	11,10	9,20	6,93	4,75	3,23
Szlovénia	10,86	10,44	9,60	9,11	8,82
Tádzsikisztán	56,10	60,02	60,24	55,47	52,43
Thaiföld	60,33	51,97	48,79	38,68	38,24
Törökország	47,81	43,39	39,32	25,68	23,70
Tunézia	23,36	22,30	20,52	18,52	17,95
Türkmenisztán	31,30	31,02	30,33	28,09	24,81
Új-Zéland	10,76	9,67	8,70	7,16	6,74
Ukrajna	23,92	25,12	25,14	22,14	20,33
Uruguay	12,47	12,22	11,64	10,94	11,57
Venezuela	12,64	13,52	10,61	10,28	8,26
Zimbabwe	60,76	60,62	60,61	64,55	65,53

^a Az 1990-re vonatkozó hiányzó adatokat minden esetben az 1991-es adatokkal pótoltuk.

Forrás: az ENSZ Kereskedelmi és Fejlesztési Konferencia (UNCTAD) adatbázisa (<https://unctadstat.unctad.org/EN/>).

7. függelék

A GDP arányában kifejezett külföldi működőtőke beáramlása (flow) a mintában szereplő országokban (%)

	1990	1995	2000	2005	2010
Albánia	2,19	2,27	3,92	5,63	7,56
Algéria	0,03	0,41	1,10	1,49	1,28
Amerikai Egyesült Államok	0,76	1,22	1,49	1,21	1,42
Argentína	1,30	2,63	2,45	2,28	2,04
Ausztrália	1,83	1,44	2,80	2,72	3,57
Ausztria	0,49	0,99	2,16	2,56	2,10
Belgium	3,42	8,45	20,64	12,07	8,68
Bolívia	1,50	6,89	7,57	3,50	3,70
Brazília	0,36	1,40	3,19	2,58	2,54
Bulgária	0,24	1,57	8,88	16,58	9,05
Chile	3,02	4,71	6,62	6,79	8,26
Costa Rica	2,28	3,24	4,34	6,69	5,85
Cseh Köztársaság	2,48	4,03	7,02	4,74	2,72
Dánia	0,99	2,49	4,87	1,43	0,89
Dél-afrikai Köztársaság	0,03	0,61	1,42	1,73	1,48
Dominikai Köztársaság	1,41	2,60	3,26	3,89	4,06
Ecuador	1,48	2,08	3,49	1,43	0,75
Egyesült Királyság	1,59	2,44	3,14	3,60	3,31
Egyiptomi Arab Köztársaság	2,59	1,24	0,98	5,50	3,04
Észak-Macedónia	0,77	1,21	4,66	5,78	3,96
Észtország	3,00	5,44	8,58	10,11	7,25
Fehéroroszország	0,05	1,00	1,95	2,57	3,32
Finnország	0,38	1,98	4,14	2,30	2,33
Franciaország	0,98	1,48	1,57	1,18	1,07
Fülöp-szigetek	1,55	1,54	1,50	1,51	1,26
Görögország	0,91	0,65	0,74	0,90	0,86
Grúzia	0,17	5,26	7,07	11,05	9,99
Haiti	0,16	0,26	0,28	1,03	1,71
Hollandia	1,94	3,52	7,79	5,21	3,91
Horvátország	0,58	2,11	4,89	5,65	4,47
Iráni Iszlám Köztársaság	-0,06	0,04	1,01	1,08	0,61
Írország	1,44	6,09	12,09	2,51	12,13
Jamaica	1,89	3,48	5,14	6,74	4,80
Japán	0,02	0,05	0,13	0,20	0,13
Kanada	0,95	1,81	2,87	3,26	3,44
Kazahsztán	2,18	4,90	10,94	11,40	7,70
Kína	2,57	4,34	3,92	3,13	1,77

Forrás: az ENSZ Kereskedelmi és Fejlesztési Konferencia (UNCTAD) adatbázisa (<https://unctadstat.unctad.org/EN/>).

A GDP arányában kifejezett külföldi működőtőke beáramlása (flow) a mintában szereplő országokban (folytatás)

	1990	1995	2000	2005	2010
Kirgizisztán	0,94	4,10	4,15	5,55	7,77
Kolumbia	1,16	1,79	2,80	4,13	3,99
Koreai Köztársaság	0,38	0,58	1,28	1,00	0,86
Koreai Népi Demokratikus Köztársaság	0,01	0,13	0,13	0,08	0,47
Lengyelország	0,80	2,45	3,77	3,29	2,66
Lettország	1,38	4,81	4,39	4,69	4,68
Litvánia	0,26	3,85	4,32	3,82	2,88
Magyarország	11,38	20,82	45,98	32,24	54,12
Marokkó	0,83	1,56	2,92	3,17	2,79
Mexikó	1,42	2,55	2,58	2,84	2,67
Moldovai Köztársaság	0,41	1,92	5,40	7,37	5,14
Mongólia	0,32	0,85	4,29	10,02	23,21
Németország	0,15	0,52	2,29	1,24	1,11
Nicaragua	0,53	2,71	4,01	4,90	7,13
Norvégia	0,79	1,73	2,20	2,03	2,83
Olaszország	0,30	0,34	1,02	1,14	0,97
Oroszország	0,18	0,58	1,93	3,45	2,72
Örményország	0,25	4,19	5,88	7,83	5,93
Panamai Köztársaság	-0,22	5,84	6,41	7,90	9,42
Paraguayi Köztársaság	0,96	1,35	1,22	0,78	1,24
Peru	1,58	3,27	3,49	4,55	4,96
Portugália	1,68	1,41	3,00	2,17	2,37
Románia	0,27	1,62	4,90	6,30	3,62
Salvador	0,34	2,36	2,98	3,65	2,41
Sierra Leone	-0,98	0,02	1,71	3,35	13,10
Spanyolország	1,49	1,75	3,89	3,14	2,56
Sri Lanka	0,88	1,11	1,04	1,28	1,26
Svédország	1,01	5,38	6,86	4,42	3,15
Szlovák Köztársaság	2,09	3,69	10,74	7,46	2,69
Szlovénia	0,76	0,78	2,11	1,73	1,07
Tádzsikisztán	0,43	1,16	5,75	9,12	5,76
Thaiföld	1,70	1,92	3,76	3,42	2,48
Törökország	0,26	0,34	0,54	1,99	1,96
Tunézia	1,99	2,31	2,62	4,37	3,99
Türkmenisztán	2,95	5,34	3,51	6,94	11,94
Új-Zéland	2,57	3,35	2,06	1,21	1,75
Ukrajna	0,20	0,80	2,61	5,44	4,76
Uruguay	0,62	0,58	1,06	5,47	5,32
Venezuela	1,35	3,06	2,75	1,15	0,55
Zimbabwe	0,15	0,94	1,00	0,63	2,00

Forrás: az ENSZ Kereskedelmi és Fejlesztési Konferencia (UNCTAD) adatbázisa (<https://unctadstat.unctad.org/EN/>).

8. függelék

A GDP arányában kifejezett külföldi működőtőke összállománya (stock) a mintában szereplő országokban

	(%)				
	1990	1995	2000	2005	2010
Albánia	0,93 ^a	8,82	7,08	12,67	27,29
Algéria	2,53	3,98	6,18	7,97	12,12
Amerikai Egyesült Államok	9,00	13,09	26,98	21,48	22,68
Argentína	5,93	10,01	21,94	27,48	20,07
Ausztrália	24,82	28,46	29,77	32,56	40,61
Ausztria	6,97	7,88	15,84	26,13	40,98
Belgium	28,44	39,22	82,65	98,08	98,42
Bolívia	21,07	23,30	61,77	51,36	35,06
Brazília	9,13	6,15	15,69 ^a	19,95	28,99
Bulgária	0,54	2,35	20,41	46,43	89,29
Chile	46,13	32,54	58,39	63,92	73,63
Costa Rica	18,23	3,56	18,79	35,96	42,76
Cseh Köztársaság	4,52 ^a	12,30	35,11	44,51	61,94
Dánia	6,65	12,86	44,82	27,38	29,86
Dél-afrikai Köztársaság	7,89	9,66	31,86	37,51	47,84
Dominikai Köztársaság	6,00	4,57 ^a	6,98	24,97	35,35
Ecuador	10,67	14,82	34,59	23,76	17,05
Egyesült Királyság	18,65	14,89	26,51	31,05	43,15
Egyiptomi Arab Köztársaság	30,68	22,34	20,86	30,58	34,06
Észak-Macedónia	2,46 ^a	1,84	14,31	33,34	46,25
Észtország	1,82 ^a	15,07	46,43	79,40	78,95
Fehéroroszország	0,03 ^a	0,35	12,12	7,63	17,31
Finnország	3,02	6,08	19,31	26,76	34,79
Franciaország	8,20	14,53	13,50	17,24	23,82
Fülöp-szigetek	6,66	8,20	16,98	14,53	12,97
Görögország	5,80	8,01	10,71	11,78	11,70
Grúzia	0,00 ^a	1,13	23,69	35,52	69,24
Haiti	4,81	1,21	2,58	3,72	9,32
Hollandia	22,56	24,49	58,53	69,98	69,47
Horvátország	0,92 ^a	2,21	12,30	30,00	53,86
Iráni Iszlám Köztársaság	2,12	2,00	2,33	7,07	5,90
Írország	76,95	63,83	127,28	77,27	128,55
Jamaica	14,98	23,84	36,83	61,53	82,11
Japán	0,31	0,62	1,03	2,12	3,77
Kanada	18,93	20,33	43,64	54,44	60,84
Kazahsztán	4,10 ^a	14,08	55,09	44,83	55,83
Kína	5,24	13,76	15,96	11,90	9,64

^a Az időben legközelebbi, rendelkezésre álló információk alapján, illetve arányosítással pótolva.

Forrás: saját számítás az ENSZ Kereskedelmi és Fejlesztési Konferencia (UNCTAD) adatbázisa alapján (<https://unctadstat.unctad.org/EN/>).

A GDP arányában kifejezett külföldi működőtőke összállománya (stock) a mintában szereplő országokban (folytatás)

	1990	1995	2000	2005	2010
Kirgizisztán	0,39 ^a	9,67	31,52	25,49	35,41
Kolumbia	6,21	5,86	11,28	25,48	29,01
Koreai Köztársaság	1,81	3,19	7,59	11,22	11,84
Koreai Népi Demokratikus Köztársaság	0,04	0,27	0,50	0,79	1,15
Lengyelország	0,17	5,52	19,48	28,21	39,14
Lettország	2,53 ^a	11,42	21,31	29,02	45,66
Litvánia	1,13 ^a	5,25	20,23	32,32	41,42
Magyarország	1,53	24,34	48,43	54,09	69,41
Marokkó	9,93	13,24	22,73	33,18	48,36
Mexikó	7,48	11,42	17,19	28,28	36,83
Moldovai Köztársaság	0,46 ^a	4,59	29,03	34,40	42,40
Mongólia	0,01	2,24	13,77	126,36	117,46
Németország	12,79	12,09	24,24	22,49	28,14
Nicaragua	4,07	9,33	27,77	39,06	53,44
Norvégia	10,34	12,37	17,67	25,62	41,36
Olaszország	5,10	5,56	10,71	12,78	15,37
Oroszország	0,03 ^a	1,39	11,37	23,15	30,15
Örményország	2,09 ^a	4,81	25,17	26,46	44,60
Panamai Köztársaság	36,84	35,31	57,38	64,70	70,46
Paraguayi Köztársaság	6,94	6,15	13,27	9,97	11,95
Peru	4,57	10,32	21,38	20,88	29,13
Portugália	12,20	15,74	28,93	37,31	50,97
Románia	0,00	2,18	18,57	25,78	41,33
Salvador	4,40	3,28	16,74	28,35	39,48
Sierra Leone	27,65	20,53	32,99	18,17	18,70
Spanyolország	12,29	17,20	26,19	33,34	44,23
Sri Lanka	7,23	8,47	13,09	12,43	10,91
Svédország	4,87	11,70	35,89	44,59	71,19
Szlovák Köztársaság	2,49 ^a	6,47	33,64	60,36	55,81
Szlovénia	12,15 ^a	8,47	11,77	19,49	22,15
Tádzsikisztán	0,39 ^a	3,28	15,82	0,76	21,73
Thaiföld	9,32	10,45	24,48	32,44	40,83
Törökország	5,38	6,41	6,89	14,24	24,41
Tunézia	56,32	55,40	53,76	52,18	71,20
Türkmenisztán	0,00 ^a	18,95	19,24	16,88	59,52
Új-Zéland	17,47	40,74	44,27	38,44	40,75
Ukrajna	0,30 ^a	1,78	11,97	19,28	38,87
Uruguay	7,27	5,29	9,15	16,38	30,98
Venezuela	8,22	11,01	30,29	30,59	9,17
Zimbabwe	2,04	4,48	14,20	19,24	15,07

^a Az időben legközelebbi, rendelkezésre álló információk alapján, illetve arányosítással pótolva.

Forrás: saját számítás az ENSZ Kereskedelmi és Fejlesztési Konferencia (UNCTAD) adatbázisa alapján (<https://unctadstat.unctad.org/EN/>).

9. függelék

A GDP arányában kifejezett export a mintában szereplő országokban

	(%)				
	1990	1995	2000	2005	2010
Albánia	10,72	8,44	7,50	8,17	12,95
Algéria	20,86	24,44	40,30	44,58	35,39
Amerikai Egyesült Államok	6,57	7,61	7,58	6,87	8,47
Argentína	8,06	7,49	8,55	20,11	15,99
Ausztrália	12,28	13,58	15,62	13,94	16,36
Ausztria	24,71	23,95	34,32	39,62	38,93
Belgium	57,32	61,90	79,55	86,73	84,77
Bolívia	19,03	16,39	14,64	29,60	32,58
Brazília	7,72	5,98	8,45	13,29	9,14
Bulgária	24,27	28,20	36,63	39,30	40,96
Chile	23,98	21,34	24,51	33,56	32,54
Costa Rica	19,95	30,21	39,13	35,22	25,35
Cseh Köztársaság	28,16 ^a	36,28	47,20	57,32	64,09
Dánia	26,67	27,52	31,17	32,19	29,95
Dél-afrikai Köztársaság	20,18	17,92	21,99	20,03	24,34
Dominikai Köztársaság	22,79	24,00	23,94	17,30	12,70
Ecuador	17,82	17,64	26,89	24,33	25,15
Egyesült Királyság	16,93	17,74	17,18	15,14	16,80
Egyiptomi Arab Köztársaság	7,18	5,22	5,51	13,67	12,32
Észak-Macedónia	35,97 ^a	25,58	35,06	32,61	35,63
Észtország	13,66 ^a	41,17	67,21	54,74	58,85
Fehéroroszország	25,86 ^a	33,53	68,02	51,16	44,18
Finnország	18,79	30,18	36,58	31,98	27,90
Franciaország	17,09	18,82	23,94	21,06	19,78
Fülöp-szigetek	16,53	21,31	47,00	40,03	25,80
Görögország	8,28	8,07	8,90	6,97	9,34
Grúzia	2,21 ^a	5,31	10,04	12,83	13,70
Haiti	5,18	4,09	8,67	11,62	8,63
Hollandia	41,40	44,92	55,84	59,32	67,83
Horvátország	30,83 ^a	20,15	20,45	19,33	19,74
Iráni Iszlám Köztársaság	20,03	16,05	25,75	24,84	20,63
Írország	48,10	64,59	77,34	51,81	52,44
Jamaica	21,95	21,69	14,38	13,62	10,04
Japán	9,18	8,13	9,81	12,51	13,50
Kanada	21,41	31,72	37,14	30,73	23,96
Kazahsztán	16,36 ^a	25,53	48,18	48,75	40,51
Kína	15,74	20,26	20,57	33,33	25,92

^a Az időben legközelebbi, rendelkezésre álló információk alapján, illetve arányosítással pótolva.

Forrás: saját számítás az ENSZ Kereskedelmi és Fejlesztési Konferencia (UNCTAD) adatbázisa alapján (<https://unctadstat.unctad.org/EN/>).

A GDP arányában kifejezett export a mintában szereplő országokban (folytatás)

	1990	1995	2000	2005	2010
Kirgizisztán	19,33 ^a	27,41	37,29	27,31	36,62
Kolumbia	11,92	9,27	13,18	14,60	13,88
Koreai Köztársaság	22,69	21,92	29,90	30,42	40,77
Koreai Népi Demokratikus Köztársaság	12,63	19,78	6,67	10,27	18,32
Lengyelország	21,70	16,11	18,47	29,22	33,32
Lettország	17,45 ^a	24,21	23,55	30,52	40,05
Litvánia	33,65 ^a	40,36	33,01	45,16	56,02
Magyarország	26,89	27,70	59,71	55,71	72,81
Marokkó	14,07	17,77	19,10	17,89	19,06
Mexikó	13,57	22,09	23,50	24,41	28,20
Moldovai Köztársaság	21,25 ^a	35,13	30,53	30,42	22,10
Mongólia	38,52	28,21	40,65	36,40	40,33
Németország	23,77	20,25	28,33	34,12	37,07
Nicaragua	9,30	11,32	17,29	26,25	37,12
Norvégia	28,42	27,62	35,07	33,59	30,47
Olaszország	14,48	19,90	21,03	20,09	20,96
Oroszország	11,37 ^a	20,49	40,16	31,60	26,02
Örményország	8,83 ^a	19,74	14,43	18,64	10,24
Panamai Köztársaság	5,51	6,80	7,28	44,86	37,32
Paraguayi Köztársaság	15,92	19,34	23,95	27,88	23,88
Peru	11,26	10,29	13,44	22,83	24,27
Portugália	20,86	19,29	20,54	19,35	20,77
Románia	12,22	21,01	27,81	28,12	29,83
Salvador	12,08	18,52	24,96	23,25	24,39
Sierra Leone	15,65	3,59	1,51	9,60	13,24
Spanyolország	10,35	15,92	19,26	16,70	17,91
Sri Lanka	20,36	24,83	28,38	22,72	15,16
Svédország	22,16	30,31	33,26	33,60	32,01
Szlovák Köztársaság	31,26 ^a	42,81	57,11	65,04	71,70
Szlovénia	41,90 ^a	38,95	43,22	53,16	60,63
Tádzsikisztán	7,48 ^a	61,57	91,21	39,31	21,19
Thaiföld	26,08	33,34	54,56	58,60	56,67
Törökország	6,25	9,27	10,18	14,65	14,75
Tunézia	26,09	27,66	27,24	32,52	37,29
Türkmenisztán	45,57 ^a	85,84	50,81	34,86	28,78
Új-Zéland	20,67	21,61	24,42	18,94	21,42
Ukrajna	13,20 ^a	26,06	45,01	38,36	37,85
Uruguay	18,32	9,88	10,05	19,71	16,69
Venezuela	37,20	24,65	28,62	38,29	16,69
Zimbabwe	12,62	19,17	22,07	25,73	26,57

^a Az időben legközelebbi, rendelkezésre álló információk alapján, illetve arányosítással pótolva.

Forrás: saját számítás az ENSZ Kereskedelmi és Fejlesztési Konferencia (UNCTAD) adatbázisa alapján (<https://unctadstat.unctad.org/EN/>).